Година XVII • Август 2009. • Број 103

Србијашуме

Шуме

Србијашуме у акцији "Очистимо Србију"

Завршена израда запреминских и сортиментних таблица за букву

Рибљи фонд као природни ресурс

фото: Ј. Радојичић

ШУМЕ

Ревија за рад и пословну сарадњу, маркетинг и интегрално газдовање шумама

Оснивач и издавач
Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“

Генерални директор
дипл. инж. Душко Полић

Главни и одговорни уредник
Нада Мијук

Редакциони одбор
дипл. инж. Александар Васиљевић
дипл. инж. Вељко Стојсављевић
мр Живорад Михајловић
дипл. инж. Бранислав Илчић
др Љубивоје Стојановић
дипл. инж. Гордана Јанчић
дипл. инж. Предраг Јовић
дипл. инж. Драгић Томић

Унос текста: Мирјана Дивац

Адреса редакције
ЈП „Србијашуме“, Ревија „Шуме“
Нови Београд, Михајла Пупина 113
Телефон: 011 311 50 37
Уплата за претплату и друге маркетиншке услуге на рачуне број
106-8863-65 код Banca Intesa a.d.
205-14313-23 код Комерцијалне банке
245-00117712102024-52 код Агробанке
са назнаком за Ревију „Шуме“
Републике Србије, „Шуме“ су уписане под регистарским бројем 1378
бр. 413-00-131-97-01
Ревија „Шуме“ је као публикација од посебног интереса ослобођена пореза
рукописе шаљите на:
e-mail: revijasume@srbijasume.rs
www.srbijasume.rs

Насловна страна
Фото: Александар Васиљевић

Припрема и штампа
„Скенер Студио Лазић“

CIP – Каталогизација у публикацији
Народне библиотеке Србије,
Београд 630
ШУМЕ
ISSN 0354-298X
COBISS.SR-ID 16347148

У овом броју:

Акција чишћења Дајићког језера 4

7 Нови концепт заштите природе и животне средине
Превентивом против пожара 9

10 Весна Митровић, дипл. инж.
Рибљи фонд као природни ресурс
Др Здравко Поповић
Добри резултати не остварују се искључиво у идеалним условима 12

15 Трајност и/или одрживост
Компостирање и компост у шумарству 17

18 Завршена је израда запреминских и сортиментних таблица за букву
ШГ „Рашка“
Заштита шума и даље приоритетан задатак 20

23 ШГ „Београд“
Производња и продаја у планираним оквирима
Биосигурносне мере у фазанеријама 30

39 Изгубљени град Инка 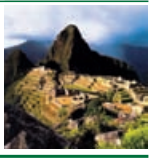

Акција чишћења
Дајићког језера

Придружујући се акцији „Очистимо Србију“, коју је покренуло Министарство заштите животне средине и просторног планирања, ЈП „Србијашуме“ је 23. јула у Парку природе „Голија“ организовало чишћење подручја око Дајићког језера. Акција је спроведена у оквиру пројекта „Организовање и опремање за ефикасно управљање отпадом, санација дивљих сметлишта, чишћење и одржавање паркова природе „Стара планина“ и „Голија“. С обзиром да су за реализацију овог пројекта неопходна средства у износу од 16.082.510 динара, ЈП „Србијашуме“ које је управљач поменутих паркова природе, очекује од Министарства заштите природе и просторног планирања, односно Фонда за заштиту животне средине, да суфинансира реализацију пројекта у износу од 6.500.000 динара.

У акцији чишћења подручја Дајићког језера поред организатора учествовали су: представници свих релевантних институција Министарства заштите животне средине и просторног планирања – помоћник министра Радислав Момиров, председник општине Ивањица Радомир Ристић, представници локалне самоуправе, члан Управног одбора ЈП „Србијашуме“ Владимир Марјановић и бројни шумари. Како је акција организована непосредно после великог сабора који се на овом подручју традиционално одржава сваког 21. јула и окупља велики број мештана, љубитеља овог краја и природе, организатори и учесници акције имали су пуне руке посла да очисте све што су посетиоци оставили за собом.

Помоћник министра заштите животне средине и просторног планирања **Радислав Момиров** је обраћајући се медијима рекао: – Још једно високо вредно планинско подручје са својим природним и створеним вредностима заиста заслужује то што се налази под режимом заштите, због своје атрактивности, лепоте предела, квалитетних путева... Али због свих тих квалитета постоји опасност да се нађе у оваквој ситуацији какву данас затичемо, са великом количином разбацаног смећа на све стране, иако је у близини постављен велики контејнер. То је разлог што морамо сви додатно да се ангажујемо и помогнемо управљачу у чишћењу овог подручја, после једног оваквог сабора, а што је још важније да својим примером покажемо да се природа мора штитити.

Министарство неће толерисати и затварати очи пред незаконитим понашањем у заштићеним природним добрима. У последње време појачане су контроле и надзор инспекцијских органа, повећана је активност Министарства у доношењу неопходних законских и подзаконских аката, којима ћемо се заиста максимално потрудити да решимо проблем дивље градње у заштићеним природним добрима, као и на осталим подручјима која је држава ставила под заштиту. Тако ћемо очувати природу Србије, јер незамисливо је да имамо такву бахатост и непоштовање природе, на крају то је непоштовање човека према самом себи.

На питање колико ће казне бити пооштрене с обзиром на примедбу да су казне преблаге, помоћник министра је рекао: – Сачекаћемо да радне групе донесу своје предлоге, да све добро размотримо,

како не бисмо дошли у ситуацију да поново донесемо предлоге којима нећемо постићи позитивне ефекте, него изазвати једно стање неуређености. Доста је урађено и верујем у позитивне резултате.

– Од када је кренула акција Очистимо Србију ипак се осећа помак, то је евидентно, мада увек постоји опасност да се понови данашња слика. Стално контактирамо управљаче и зато смо и данас ту заједно са Србијашумама. Нећемо стати на овоме, наставићемо даље да радимо а управљаче ћемо обавезивати да нам подносе извештаје о стању и својим активностима и подстицати их да даље чувају наша заштићена подручја.

Наше министарство је кроз целу акцију „Очистимо Србију“ обезбедило близу милијарду динара, а ове године додатно смо тражили да се управљачи кроз своје пројекте максимално укључе, а средства иако скромна су обезбеђена за те намене. Охрабрује чињеница, рекао је Момиров, да све донаторске конференције, стране помоћи и фондови који желе да помогну Србији, увек препознају заштиту природе и животне средине. Средства ће се наћи, тако да ћемо моћи да помогнемо да развијемо, одржавамо и унапредимо подручја која су већ заштићена, а где је то могуће и да остваримо неки компромис са економијом. Када се сви ангажујемо на свим фронтовима и министарство и управљачи и локална самоуправа и становништво, очекујем да ћемо имати добре резултате.

Наглашавајући да су овакве акције добродошле и да се нада да се на овоме неће завршити, **Радомир Ристић**, председник општине Ивањица је рекао да од Министарства заштите животне средине и просторног планирања очекује да ово буде почетак активности, јер је Голија важна не само за Ивањицу него и за Србију. Крајње је било време да се крене у овакве и сличне активности и да се престане са загађивањем Голије, да се спречи бесправна градња и створи амбијент како би се у правом смислу речи могао да реализује Мастер план који је у току. Горући проблем тренутно су бесправна градња и угрожавање самог Парка природе „Голија“ на један несавестан начин коришћења постојећих ресурса. Најугроженије је подручје Одвраћенице, које је буквално нападнуто бесправним објектима, а фекалном канализацијом угрожено је само извориште Студенице. Са тим проблемима без помоћи надлежних министарстава, локална самоуправа не може сама да се носи, рекао је председник општине Ивањица.

– Спровођењем ове акције Србијашуме, као управљач овог вредног заштићеног подручја су покушале да укажу посетиоцима Парка природе и локалном становништву да заштита животне средине нема алтернативу и да однос свих нас према природи и њеним добрима треба да буде као према свом дому, кући у којој живимо, рекао је **Ранко Шикања**, извршни директор Сектора за шумарство и заштиту животне средине.

Уређењем места за посетиоце заштићених подручја бројним едукативним садржајима, штампањем пропагандног материјала, покушавамо да скренемо пажњу посетиоцима и утичемо на подизање свести становништва, посебно најмлађе популације од коликог је значаја очување природних вредности за наш опстанак. ■

Н. М.

фотo: J. Радојичић

фото: J. Радојичић

Дајићко језеро „горско око" Голије

На северозападној страни Голије, непосредно поред пута Ивањица – Беле Воде, на 1.436 метара надморске висине, у малој плиткој депресији смештено је Дајићко језеро. За језеро су везане многе легенде и предања, али и научни радови.

Под називом Дајићко језеро, први пут се помиње у списима Јосифа Панчића, Недељка Кошанина и Јована Цвијића, а код мештана је био устаљен назив Језеро или Тичар. Према једној легенди у језеро су се некада утопили сватови, па се зове и Сватовско, а по неким причама ту се окупљају најлепше горске виле. Језеро је било и остало култно место овога краја. У прошлости се овде сваког 8. маја одржавала служба, а у данашње време сваког 21. јула на истом месту одржава се сабор, који окупља велики број мештана и љубитеља овога краја.

Све то има велики утицај на екосистем језера, а можда чак и премашује еколошки капацитет овог простора.

Највећим делом језеро воду добија од атмосферског талога (кише и отопљеног снега) и од каптираног извора који се налази преко пута. Чесма је посвећена Властимиру Парезановићу, пиониру шумарства овога краја. На њој пише: „Кад би сваки човек знао које је дрво његово, никада га не би посекао".

Данас је водено огледало језера значајно редуковано. Трагови некадашње веће површине језера и ранијег стања воде огледају се у карактеристичним флористичко-вегетацијским и морфолошким доказима. У време Кошаниновог истраживања језера, 1906. године, површина воденог огледала језера износила је 460 m^2, што је четвртина од некадашњег и првобитног воденог огледала (то јасно указује на убрзан процес еутрофикације). Промена водног режима, еколошки услови и микроклиматски параметри интензивирали су еутрофикацију језера, која је условила настанак карактеристичних облика тресавске вегетације: ливадске тресаве, високе тресаве и вегетације у језеру.

Фауна Дајићког језера је недовољно истражена, али се зна да је ово језеро једино станиште у Србији за три врсте акватичних инсеката из реда Odonata. Језеро је једно од ретких станишта репатог водоземца - Triturus cristatus.

Године 1966. Скупштина општине Ивањица је на предлог Републичког завода за заштиту природе донела Решење о стављању под заштиту државе Дајићког језера – тресаве као природне реткости и природног споменика геоботаничког карактера на површини од 2 хектара.

Степен измењености предела Дајићког језера се може оценити као висок (нарушен природни екосистем). Убрзани процес зарашћивања јавио се као последица искључиво негативног антропогеног утицаја. Само принципима активне заштите кроз развој, могуће је свести данашњи темпо еутрофикације на природни.

Ово језеро треба чувати за науку и за Голију и штитити га од негативних антропогених утицаја.

Не можемо писати о Дајићком језеру, а да не кажемо да се налази на једној од најлепших и шумама најбогатијих планина у Србији, на планини која носи епитет ваздушне бање и која је највиша планина југозападне Србије.

Голија је Парк природе и Резерват биосфере под заштитом UNESCO-а, једини у Србији (2001. године проглашен резерват „Голија-Студеница"). У оквиру њега такође треба чувати и друге тресаве, Кошанинова језера, изворишта Голијске реке и Студенице(која је ових дана угрожена дивљом градњом), као и слапове реке Изубре. ■

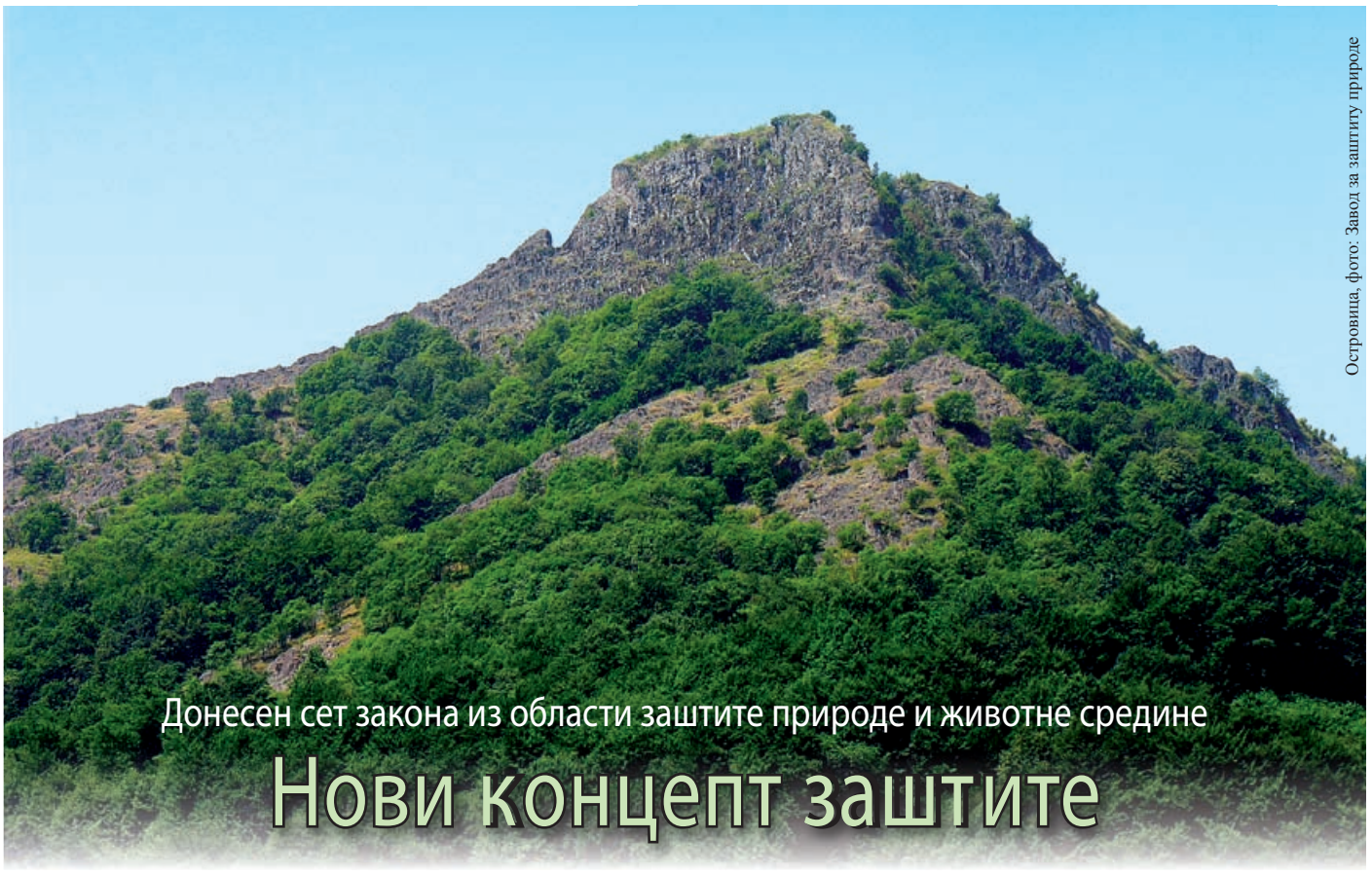

Островица, фото: Завод за заштиту природе

Донесен сет закона из области заштите природе и животне средине

Нови концепт заштите

Народна Скупштина Републике Србије, у мају ове године, донела је сет закона из области заштите природе и животне средине, што представља један од корака приближавања ЕУ. Донети су: Закон о заштити природе; Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда; Закон о управљању отпадом; Закон о изменама и допунама Закона о заштити животне средине; Закон о изменама и допунама Закона о процени утицаја на животну средину; Закон о амбалажи и амбалажном отпаду; Закон о заштити од јонизујућег зрачења и о нуклеарној сигурности; Закон о заштити од нејонизујућег зрачења; Закон о хемикалијама; Закон о биоцидним производима; Закон о заштити од ваздуха и Закон о заштити од буке у животној средини.

Закон о заштити природе представља тзв. „кровни закон" којим се уређује заштита и очување природе, биолошке (генетичке, специјске и екосистемске), геолошке и предеоне разноврсности као дела животне средине.

Циљ закона, поред заштите и очувања природе и разноврсности, јесте: усклађивање људских активности, економских и друштвених развојних планова, програма, основа и пројеката са одрживим коришћењем обновљивих и необновљивих природних ресурса и дугорочним очувањем природних екосистема и природне равнотеже; одрживо коришћење и управљање природним ресурсима и добрима; благовремено спречавање људских активности и делатности које могу довести до трајног осиромашења биолошке, геолошке и предеоне разноврсности ; утврђивање и праћење стања у природи и унапређење стања нарушених делова природе и предела.

Закон о заштити природе, уређује и област **управљања заштићеним природним добрима.**

Заштићена природна добра су: заштићена подручја, заштићене врсте и покретна заштићена природна документа (по претходном закону заштићена природна добра су: национални парк, парк природе, резервати природе (општи и специјални), споменик природе, предео изузетних одлика и заштићене биљне и животињске врсте).

Заштићена подручја су подручја која имају изражену геолошку, биолошку, екосистемску или предеону разноврсност. Заштићена подручја су: строги резерват природе, специјални резерват природе, национални парк, споменик природе, заштићено станиште, предео изузетних одлика и парк природе.

Заштићене врсте су органске врсте заштићене законом као строго заштићене дивље врсте и заштићене дивље врсте.

Покретна заштићена природна документа су делови геолошког, палеонтолошког и биолошког наслеђа који имају изузетан научни и образовни значај.

На заштићеним подручјима успоставља се **тростепени режими заштите** (мера и услови којима се одређује начин и степен заштите, коришћења, уређења и унапређења заштићеног природног добра), као што је и до сада било, а до измена је дошло само у оквиру режима заштите I степена, где се уводи Ia степен – строга заштита и Iб степен – строга заштита уз могућност управљања популацијама.;

У Ia степену заштите искључују се сви облици коришћења простора и активности осим научних истраживања и контролисане едукације. Изузетак могу бити интервентне активности у акцидентним ситуацијама, уз сагласност Министарства.

У Iб степену заштите могућа су искључиво научна истраживања, контролисана едукација и активности усмерене ка очувању и унапређењу постојећег стања екосистема (контролисано пашарење, кошење, измуљивање, регулисање водног режима и друго).

Режиме заштите предлаже Завод за заштиту природе Србије у **студији заштите, којом се утврђују вредности подручја које се предлаже за заштиту и начин управљања подручјем.** О иницијативи и поступку израде студије обавештава се локално становништво, власници и корисници подручја.

Нови закон посебну пажњу даје **учешћу јавности** (што до сада није био случај) у свим фазама заштите природе, тако да о предлогу акта за проглашење заштићеног подручја надлежни орган за доношење акта је дужан да обавешта-

Детаљ са Голије

ва јавност – односно да обезбеди јавни увид и организује јавну расправу о предлогу акта о проглашењу заштићеног подручја и стручној основи – студији о заштити са картографском документацијом. У јавној расправи могу учествовати све заинтересоване стране, локално становништво, локална управа, корисници подручја, корисници и сопственици шума, невладине и валдине организације, заинтересовани управљачи и др.

Такође, **јавност учествује и при доношењу планских аката односно Планова управљања заштићеним природним добрима** (којима се одређује начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице, уз уважавање потреба локалног становништва), који се пре давања сагласности, од стране Министарства надлежног за послове заштите природе и животне средине, стављају на јавни увид.

Заштићеним подручјем, управља **управљач** (до сада смо имали категорију управљача и стараоца), који испуњава услове у погледу стручне, кадровске и организационе оспособљености за обављање послова заштите, унапређења, промовисања и одрживог развоја заштићеног природног добра. Испуњеност услова утврђује Министарство, односно надлежни орган аутономне покрајине или надлежни орган јединице локалне самоуправе, у поступку избора управљача. Управљач може бити правно лице, а у изузетним случајевима предузетник и физичко лице. Избор управљача надлежни орган врши на основу конкурса, а уколико избор по конкурсу није могућ, управљач се одређује или именује актом о проглашењу.

У управљању заштићеним подручјем ***управљач, је дужан да***: чува, унапређује и промовише заштићено подручје; спроводи прописане режиме заштите; доноси план управљања и акт о унутрашњем реду и чуварској служби, утврђен актом о заштити; обележи заштићено подручје, границе и режиме заштите у складу са посебним правилником о начину обележавања; осигура неометано одвијање природних процеса и одрживог коришћења заштићеног подручја; обезбеди надзор над спровођењем услова и мера заштите природе; прати кретање и активности посетилаца и обезбеђује обучене водиче за туристичке посете; води евиденције о природним вредностима, људским активностима, делатностима и процесима који представљају фактор угрожавања и оштећења заштићеног подручја и о томе доставља податке заводу и Министарству; у сарадњи са инспекцијом и органима безбедности, спречава све активности и делатности које су у супротности са актом о заштити и представљају фактор угрожавања и девастације заштићеног подручја; доноси акт о накнадама; врши и друге послове утврђене законом и актом о заштити.

Закон омогућава да уколико се у поступку надзора над радом, стручног и инспекцијског надзора утврди да управљач не извршава обавезе установљене актом о заштити, управљање заштићеним подручјем се може одузети и поверити другом управљачу.

Непосредни надзор на заштићеном подручју **врши чуварска служба коју обезбеђује управљач.** Чувар заштићеног подручја контролише спровођење правила унутрашњег реда у заштићеном подручју и обавља послове чувања заштићеног подручја.

Чувар заштићеног подручја мора да има најмање средњу стручну спрему, једну годину радног искуства у струци и положен стручни испит и да испуњава прописане услове за ношење оружја и друге услове, утврђене актом управљача. За време службе, чувар заштићеног подручја носи службену одећу, оружје, знак заштите природе и знак заштићеног подручја које чува и наоружан је оружјем које одреди управљач.

Финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из: средстава буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе и средстава Фонда за заштиту животне средине; накнада за коришћење заштићеног подручја; прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем; средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе; донација, поклона и помоћи и других извора у складу са законом.

Новим законом (не)очекивано је остало да **шумама у националном парку газдује правно лице које управља националним парком, односно шуме нису обухваћене шумским подручјем и уведено је да послове заштите природе и природних добара која се налазе на територији Републике Србије обавља Завод за заштиту природе Србије, а послове заштите природе и природних добара која се целом својом површином налазе на територији Аутономне покрајине Војводине, обавља Покрајински завод за заштиту природе.** ■

Гордана Јанчић, дипл.инж.

Превентивом против пожара

Сваке године ЈП „Србијашуме“ у време критичних периода за појаву шумских пожара упућује апеле јавности, упозоравајући на велике штете и последице које шумски пожари остављају за собом. Оно што је сигурно, најважније је превентивно деловати и учинити све да до пожара не дође и разним едукативним садржајима утицати на свест становништва о значају чувања шума и еколошкој катастрофи коју пожари доносе. Тим пре ако се зна да је узрочник шумских пожара у преко 95 одсто случајева човек, било из нехата, непажње, а има и појава намерног паљења.

По последицама и штетама које изазивају шумски пожари представљају глобални проблем, а стручњаци упозоравају да уколико се настави даље загрејавање планете и емитовање CO_2 у атмосферу, опасност од пожара у будућности ће стално расти, што може попримити размере катастрофе. Осим пустоши које остављају за собом, великих материјалних штета, шумски пожари узрокују уништење читавог екосистема, наносе еколошке штете које су пет до десет пута веће од вредности изгореле дрвне масе. У свету се просечно годишње региструје преко 50.000 шумских пожара, који униште шуме на површинама преко 400.000 хектара.

Уважавајући чињенице да појава пожара у шуми зависи од временских прилика, стања влажности и количине горивог биљног материјала и врсте дрвећа, Србијашуме су предузеле све неопходне мере и активности у протипожарној заштити. Ту се мисли на планове заштите шума од пожара у 66 шумских управа који су иновирани, на обуку запослених из заштите шума од пожара, као и обуку за рад и руковање специјализованим возилима за гашење пожара. Урађене су и Карте степена угрожености шумских пожара на којима су приказани и путеви, противпожарне пруге, осматрачнице, водозахвати...

Међутим и поред свих мера које се предузимају, бројних апела и кампања, пожари се ипак догађају и све више постају наша стварност, чему погодују екстремно високе температуре током летњег периода. Сведоци смо и овог јула великих пожара који су захватили подручје Јужне Европе.

У Србији већих пожара до сада није било, али су нам још увек у сећању шумски пожари који су буктали целим подручјем Србије јула 2007. године, а била је захваћена површина од 34.000 хектара. Само на простору којим газдује наше Предузеће регистровано је те године 365 пожара на површини од 10.542 хектара. Штета је процењена на 1,9 милијарди динара.

У медијској кампањи „Пробудимо свест грађана Србије у заштити шума од пожара“, стручњаци Србијашума су сталним присуством у електронским и писаним медијима апеловали, објашњавали и упозоравали становништво од колико је значаја заштита шума од пожара. ■

Н. М.

ШГ „Расина“ Крушевац

Гашење шумског пожара и пожара на високим објектима

- показна вежба -

Крушевачки шумари свесни чињенице да су пожари стална опасност, да је то друштвени, привредни и еколошки проблем, јер за кратко време могу уз велику штету да промене облик читавог шумског подручја предузели су све превентивне мере да до пожара не дође.

Иновирани су планови заштите шума од пожара са посебним акцентом на изради оперативних карата и доставили надлежним из Сектора за заштиту и спашавање; спровели обуку радника у складу са Правилником о заштити шума од пожара и Програмом обуке радника из области заштите шума од пожара; организовали обуку коришћења специјализованог возила за гашење шумских пожара; одржали састанке са представницима МУП Србије, Сектором за заштиту и спашавање.

Појачана је и контрола чуварске службе на терену, а где су већи конплекси четинарских шума посебно је појачана служба осматрања. Уведено је дежурство у свим шумским управама.

Једноставно речено крушевачки шумари се понашају у маниру „боље спречити него лечити.“ Али, шта ако се пожар деси?

Зна се да од степена организованости, мобилности свих субјеката у заштити шума од пожара зависи успешно сузбијање пожара. Вођени тим сазнањем и потребом да се организује показна вежба симулација појаве и гашења шумског пожара у Крушевцу је то и урађено.

Показну вежбу „Крушевац 2009“, која је одржана 29. маја, организовали су Сектор за заштиту и спасавање, Група за ванредне ситуације и Град Крушевац. У вежби „Гашење шумског пожара и пожари на високим објектима“ учествовали су: Градска управа Крушевац, МУП Републике Србије, Сектор за заштиту и спасавање, подручно ватрогасно спасилачка јединица Крушевац, ЈП „Србијашуме“ ШГ „Расина“ Крушевац, Здравствени центар Крушевац, Служба хитне помоћи, Црвени крст Крушевац, Горска служба Црвеног крста Брус, ПУ „Ната Вељковић“, радна јединица Пионир. Шумско газдинство „Расина“ Крушевац је учествовало са својим возилом и радницима.

Показна вежба добила је одличну оцену од представника Сектора заштите и спасавања МУП-а Републике Србије и УСАИД-а. Показала је да је то прави пут за проверу организованости и мобилности и да у будућим пројектима и програмима треба да постане традиција у оквиру спровођења заштите од елементарних и других несрећа.

У газдинству „Расина“ Крушевац смо поносни што смо део свега тога, што смо успешно са свим релевантним институцијама показали одлучност и спремност на акцију - ако затреба. ■

Невена Војиновић, дипл. инж.

Разговор са Весном Митровић, начелницом Одељења за заштиту вода од загађивања и рибарство, при Министарству животне средине и просторног планирања

Новине у Закону о заштити
и одрживом коришћењу рибљег фонда

Рибљи фонд као природни ресурс

Недавно је донесен Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда, па је то био повод да питамо **Весну Митровић**, начелницу Одељења за заштиту вода од загађивања и рибарство, које новине доноси поменути Закон, са посебним акцентом на одредбе које регулишу уступање риболовних подручја на коришћење, обавезе управљача и корисника, овлашћења рибочувара, казнене одредбе...

– Нови Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда, који је ступио на снагу 15. маја ове године, садржи бројне новине. Предлагач, Министарство заштите животне средине и просторног планирања је доношењем овог закона желело да у потпуности заштити рибљи фонд наше земље, зато га третира као природни ресурс.

Једна од новина јесте да се риболовне воде додељују на период од 10 година, а самим тим су и обавезе корисника веће него што су биле у претходном Закону, нагласила је Весна Митровић. Закон предвиђа да корисник који добије на конкурсу риболовне воде мора да буде јавно предузеће или привредно друштво, и да организације спортских риболоваца, а оне су регистроване као невладине организације, више не могу учествовати на конкурсу. Разлог томе је, објашњава наша саговорница, што су невладине организације непрофитабилна предузећа која немају приходе и не плаћају ПДВ држави, а није постојао механизам да се то плаћање обезбеди.

Сви који су добили на коришћење риболовне воде морају да организују рибочуварску службу, а новина је да рибочувари морају да буду у сталном радном односу у том предузећу. Правилник о раду рибочуварске службе је подзаконски акт (на сајту је Министарства) и предвиђа на који начин ће радити рибочуварска служба, како ће бити опремљена, какву документацију ће корисник морати да има, како би се процедура лица која су затечена у недозвољеним радњама спровела до краја, односно да би били адекватно кажњени.

На питање, да ли ће бити поновљен конкурс за доделу рибарских подручја, или ће важити уговори склопљени пре доношења новог Закона, Весна Митровић је рекла: „Инспекција врши контроле збирног пословања како би се стекао конплетан увид у рад корисника рибарских подручја. Уколико буде потребно објавити нови конкурс надамо се да ће

Весна Митровић, начелница одељења за заштиту вода од загађивања и рибарство

добијени подаци користити као смернице при додели рибарских подручја, а да ли ће бити новог конкурса зависи од тога да ли ће досадашњи корисници успети да усагласе свој правни статус са одредбама новог Закона.

Новина у Закону јесте и та да је предвиђена и надокнада причињене штете на риболовној води, а то конкретно значи да уколико корисник риболовног подручја претрпи штете од појединца или предузећа, које је, примера ради, испустило отпадне воде и изазвало угинуће рибе, може да тражи надокнаду штете, а Правилником су прецизно прописане категорије и на који начин се прорачунава штета. Средства која се добијају на тај начин имаће посебан подрачун у предузећу и мораће да се користе наменски, за санацију терена и побољшање рибљег фонда који је уништен.

У односу на претходни Закон о рибарству који је третирао заштиту рибљег фонда у отвореним водама, а такође и промет рибе, новим Законом је узгој рибе потпуно изостављен и обрађен у Закону о сточарству, који је у надлежности Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Значи, да се новим Законом само третира рибљи фонд

као природни ресурс државе. Када је реч о промету рибе новитет је што се Закон бави и прописује забрану промета рибе у време ловостаја и уколико нема прописану величину, док су објекти и услови продаје рибе као хране третирани Законом о ветерини, санитарним и комуналним законима.

Оно што је значајно, а успели смо да променимо и унесемо у нови Закон, на шта смо посебно поносни, су казнене одредбе, које су знатно пооштрене. Наиме, новчани износ казни за теже преступе и прекршаје је знатно увећан како за правна тако и за физичка лица, а наравно и за предузетнике. Казне за привредни преступ износе од 1.500.000 до 3.000.000 динара а за одговорно лице од 100.000-200.000 динара, прекршајне казне за привредна друштва или јавна предузећа износе од 500.000 до 1.000.000 динара, за предузетнике 250.000-500.000 динара, а за физичка лица од 25.000 до 50.000 динара.

Што се тиче привредног риболова, каже Весна Митровић, Законом је предвиђено да се обавља само на три реке: Дунав, Тиса и Сава. Новина је и што особе које се баве старим занатом, морају да испуњавају одређене услове који у ранијем закону нису били прописани, а први услов за добијање дозволе од корисника јесте да буду регистровани као предузетници и да положе испит, што такође представља новину. Услови полагања испита су предвиђени и детаљно обрађени у Правилнику. Испит ће се полагати у Министарству, које је у обавези да оформи комисију пред којом ће се испит полагати.

Новитет Закона је и јединствена дозвола на свим риболовним водама, која је произашла из великог притиска спортских риболоваца да на целој територији могу да пецају, а не да за свако подручје имају посебну дозволу. Јединствена дозвола повлачи за собом и категоризацију риболовних вода, чиме ће бити задовољен један од услова Закона да корисник може одредити на својој територији атрактивне воде за које ће наплаћивати доплатну дозволу, убирати приход, а целокупна средства су приход корисника без икаквих дажбина држави. Надокнада од издатих дозвола, што такође представља новину, вршиће се преко Фонда за заштиту животне средине и ићи ће на посебан рачун Фонда, а мораће наменски да се троши за унапређење рибарства, програме, пројекте који ће бити поднети фонду. Законом је тачно прописан процентуални износ од висине дозволе и то 15 одсто за привредни риболов и 10 одсто за спортски риболов.

Такође, новина је да министар сваког септембра прописује износ вредности дозволе за спортски риболов, што значи да корисници више немају право да сами одређују висину, али имају обавезу да формирају цене за дневне, вишедневне и доплатне дозволе.

Корисници рибарских подручја су у обавези да у наредних 6 месеци усагласе своје програме и начин пословања са Законом, што значи да ћемо примену и ефикасност новог Закона моћи да сагледамо на крају следеће године и уочимо његове евентуалне мањкавости.

С обзиром на чињеницу да су рибочувари новим Законом, ушли у категорију службених лица и добили велика овлашћења која су им недостајала у вршењу својих активности, сматрамо, каже наша саговорница, да ће самим тим ефикасније радити на сузбијању рибокрађе и излова рибе недозвољеним средствима и алатима.

Значајно је истаћи да Закон предвиђа да загађивачи и они који угрозе устаљени квалитет риболовне воде сносе санкције, а уједно морају да надокнаде штету коју су причинили рибљем фонду, што подразумева и санацију терена који је поремећен. Министарство заштите животне средине у сарадњи са OEBS-ом 2008. године је покренуло пројекат, који је продужен и у овој години, с циљем упознавања и едукације судија и јавних тужилаца са прописима из области заштите животне средине. Тиме почињемо да формирамо судску праксу из области заштите животне средине која до сада није постојала.

Илустративан је пример Хидроелектране Ђердап, која је у водотоку Дунава, а корисник тог дела рибарског подручја је ЈП „Србијашуме". У јануару 2007. године, приликом ремонта својих постројења дошло је до угинућа велике количине рибе, а радило се о више десетина тона. Инспекција је у сарадњи са рибочуварским службама са тог терена извршила контролу. Предузете су мере које су се огледале у писању пријаве за привредни преступ против предузећа Хидроелектране и доношењу решења које је имало пар тачака. У једној је тражено да се преко овлашћене стручне куће изврши процена деградације водотока Дунава и одреде мере санације тог дела водотока. Хидроелектране су правоснажно кажњене износом од 250.000 динара, а кажњено је и одговорно лице уз надокнаду свих трошкова судских поступака, чији је један део за вештачење износио 140.000 динара. Поступили су такође по решењу инспектора и извршили процену деградације водотока и приступили санацији. Правоснажна пресуда је донесена у 2008. години, и ту се огледа и ефикасност судских органа, али и сарадња између корисника, инспекције и судских органа. У овом случају Министарства правосуђа, Министарства заштите животне средине и корисника ЈП „Србијашуме".

Очекујемо да ће применом новог Закона у потпуности бити заштићене риболовне воде, а самим тим и рибљи фонд наше земље, који је третиран као природни ресурс, а пооштрене казнене одредбе, уз ефикасан рад рибочуварске службе допринеће спречавању криволова и употребе недозвољених средстава и алата у излову рибе, што је и био циљ предлагача закона – Министарства заштите животне средине и просторног планирања, рекла је на крају Весна Митровић. ■

Н. Мијук

Интервју: др Здравко Поповић, редовни професор Шумарског факултета Универзитета у Београду и председник УО Агенције за дрво – кластера дрвопрерађивача Србије

Добри резултати не остварују се искључиво у идеалним условима

Јавно предузеће „Србијашуме“ и Агенција за дрво потписали су 15. јуна ове године Меморандум о сарадњи, па је то био повод за интервју са др Здравком Поповићем, председником УО Агебције за дрво и редовним професором Шумарског факултета.

Једно од првих питања је **кратак осврт** на историјат и организацију Агенције.

На првом Сабору дрвопрерађивача Србије, који је марта 2005. године окупио око 250 учесника, од привредника и предузећа је потекла идеја о формирању професионалног струковног удружења. Након шестомесечног припремног рада та идеја је и спроведена у дело и октобра 2005. године је одржана оснивачка скупштина Агенције за дрво. Агенцију је формирало 18 оснивача, 9 правних и 9 физичких лица, и то као непрофитно друштво са ограниченом одговорношћу са седиштем у Београду. Идеја је била да се оваквим правним статусом већ у старту елиминише аматеризам и импровизација који би сигурно настали да се она регистровала као фонд, задруга, удружење грађана и томе слично. Број чланова Агенције за дрво у међувремену је нарастао на 129 са преко 5500 запослених у њима и са укупним приходом у 2008.години од преко 200 милиона евра. Чланови су из свих делова Србије почев од пилана, произвођача грађевинске столарије, подних облога, монтажних кућа, намештаја, боја, лакова, лепкова, потом дистрибутери репроматеријала, машина и алата, затим трговинска предузећа, пружаоци разних услуга, инжењери, архитекти и сл. Ту су, као носиоци знања и научноистраживачког рада, и 4 факултета Београдског Универзитета (Шумарски, Економски, Грађевински, Архитектонски), затим Институт за испитивање материјала Србије и Заједница средњих дрвопрерађивачких школа Србије. Све у свему, сада се може рећи да, по структури и бројности својих чланова, Агенција за дрво представља репрезентативно струковно удружење дрвне индустрије Србије и да, као таква, може компетентно учествовати у креирању њене развојне политике и значајно доприносити решавању већине проблема са којима се суочава.

Што се тиче организације Агенције за дрво, поред Скупштине оснивача и Управног одбора, до сада су оформљени и Саветодавни одбор; Одбор за употребу дрвета у грађевинарству (са пододборима за грађевинску столарију и префабриковане дрвене производе), Одбор за сертификацију и Клуб паркетара. Да би се заокружила организациона шема намера је да се у скорој будућности формира још неколико јединица као што су Одбор за намештај, Одбор за машине и алате, Дизајн центар, Центар за допунску едукацију и Услужни центар.

Значи ли то да је Агенција за дрво сада носилац и активности кластера дрвопрерађивача Србије?

Да, то је тако већ четврту годину и развој кластера дрвопрерађивача Србије је практично претежна делатност којом се Агенција тренутно бави. Наиме, још од 2006. године Агенција се, испред свог чланства, налази у дугорочном програму за подстицај развоја кластера који спроводи Министарство економије и регионалног развоја РС. Наиме, од тада МЕРР РС са 50% суфинансира активности Агенције за дрво као кластера дрвопрерађивача Србије и сигурно је да без те помоћи не бисмо успели да постигнемо било какве значајније резултате а поготово не и да стигнемо дотле да нас данас не само у Србији него и у региону централне и југоисточне Европе врло лако препознају и сматрају јединим релевантним представницима дрвноиндустријског сектора Србије.

Који су конкретни резултати рада Агенције за дрво?

Истаћи ћу само оне најважније. До сада је Агенција за дрво организовала заједничке наступе на 10 сајмова (7 у земљи и 3 у иностранству); учествовала на четири међународне конференције у иностранству; шест стручних скупова у иностранству и осам у земљи; одржала три годишње Скупштине; спровела три конкурса за дизајн намештаја за студенте и ђаке; организовала девет стручних курсева и обука и већи број радионица; спровела пилот пројекат „Иновативно дрвноиндустријско предузеће“ у три предузећа из кластера; урадила информациони систем „Кластер-ДП“; потписала протоколе о сарадњи са ПКС, са кластером Дрво-Приједор и са македонским дрвноиндустријским

кластером; организовала три радна састанка дрвопрерађивача Србије са дрвопрерађивачима Хрватске и Аустрије; организовала Округли сто о проблемима произвођача намештаја у Србији; суорганизовала три Сабора дрвопрерађивача Србије; организовала Регионалну Конференцију о дрвноиндустријским кластерима у Београду; са 6 кластера из 6 земаља и 3 придружена члана формирала Мрежу дрвноиндустријских кластера Средње и ЈИ Европе под називом SCENet FB Clusters и била први председавајући том мрежом; организовала тродневно саветовање под називом „3К-квалитет, кластеризација, кооперација-будућност дрвне индустрије Србије", оспособила се и спроводи припрему предузећа за добијање FSC CoC i ISO сертификата итд.

Душко Полић, генерални директор Србијашума и Здравко Поповић, председник УО Агенције за дрво – потписују Меморандум о сарадњи

Да ли су овако добри и многобројни резултати, у ствари, показатељ да су потреба за удруживањем, као и користи које се њоме могу остварити, код нас дефинитивно препознате?

Не мислим да је то тако, јер већина побројаних резултата нису плод нормалног ангажмана већег броја заинтересованих људи, већ плод претерано великог ангажмана релативно малог броја људи из кластера. Због тога мислим да код нас још ни изблиза нису препознати нити схваћени, осим декларативно, ни сами принципи кластеризације а ни могући бенефити који се тако могу остварити. То је сасвим разумљиво јер на овим просторима никада нисмо имали па, самим тим, нисмо могли на делу видети нити проучити пример успешног пословног удруживања које је направљено на здравим економским основама. Искуства чак не можемо црпити ни од понеког доброг примера успешне пословне сарадње од пре 20-30 година који је, превасходно ради извоза, прављен под лидерством великих трговинских кућа попут Југодрва или Генекса, јер су поремећаји током 90-их година из темеља изменили и власничку структуру и структуру по величини и по бројности наших предузећа. Велики број новонасталих МСП током деведесетих је фактички и генерисао јаку али недовољно јасну и непотпуно дефинисану потребу за удруживањем почетком 2000., јер су схватили да не могу успешно обављати све пословне функције са малим бројем запослених. Због свега тога не чуди, када говоримо о формирању кластера дрвопрерађивача, да чак ни ми сами, који смо директно и од почетка били укључени у оснивање Агенције за дрво, нисмо знали ништа више о кластерима осим да енглеска реч cluster означава скупину, групу или грозд, и да у развијеним западним економијама кластери врло успешно функционишу. Мало коме од нас је била позната чак и најчешће коришћена дефиниција М. Е. Портер-а да је кластер „Географска концентрација међусобно повезаних предузећа, специјализованих добављача, пружаоца услуга, предузећа у пратећим индустријама и институција у одређеним областима који су конкуренција једни другима, али такође сарађују", и да је то моћан алат за удружено решавање заједничких проблема, унапређење пословања, постизање натпросечне конкурентности и промоцију у земљи и иностранству. Због свега тога управо и сматрам да код нас још увек нису препознати а поготово не и искоришћени потенцијали које кластеризација омогућава. Посматране у том светлу, досадашње спроведене активности Агенције за дрво су још и вредније и оне потврђују да се добри резултати не остварују искључиво под идеалним околностима што, свакако, мора да охрабри и треба да постане добра основа за будући рад у, надамо се, много бољим условима. Међутим, ти почетни добри резултати нам још увек не дају за право да Агенцију за дрво назовемо кластером који је на нивоу кластера какви постоје у развијеним западним земљама, али у сваком случају можемо рећи да је на

фото: Ј. Радојичић

добром путу да то постане за неколико година. Да би се то што пре десило потребно је да се испуни и неколико претпоставки попут законског дефинисања правног статуса кластера, јасног дефинисања циљева кластера, активнијег укључивања још већег броја МСП предузећа и појединаца у рад кластера, подршка великих привредних система развоју кластера, ефикаснија подршка државе итд. Тада ће, надам се, и потреба за удруживањем код свих актера бити у потпуности препозната и реализована.

Агенција за дрво је недавно потписала и Меморандум о сарадњи са ЈП Србијашуме?

Да, у јуну 2009. године је потписан споразум о сарадњи са роком од 2 године са могућношћу даљег продужења. Сматрам да је то веома важан датум за шумарску и дрвопрерађивачку струку Србије у целини, али и за Агенцију за дрво а верујем и за ЈП „Србијашуме". Овим Меморандумом је један велики систем какав је ЈП „Србијашуме" исказао велико поштовање према досадашњем раду и резултатима једне мале Агенције за дрво третирајући је као равноправног партнера у будућем заједничком раду на унапређењу партнерских односа између шумарског и дрвноиндустријског сектора Србије. Сарадња ће се одвијати, све у духу изградње партнерских односа, у неколико области почев од едукације, промоције, истраживања тржишта, сертификације шума и предузећа, заједничке организације скупова и сл. Верујем да ће се резултати ове сарадње врло брзо видети. За мене лично овај Меморандум представља и један симболички чин природног приближавања двеју струка – шумарства и прераде дрвета – које су неприродним путем, више се нико не сећа ни због чега ни због кога, у Србији претерано удаљене једна од друге.

Докле се стигло са сертификацијом предузећа ?

У прошлом броју ревије Шуме сте писали о процесу FSC CoC сертификације предузећа за прераду дрвета у коме је Агенција за дрво од прошле године узела активно учешће. Најпре смо обучили стручни тим за припрему предузећа, а затим је, уз суфинансирање МЕРР РС, Агенција за дрво прошле године припремила 5 предузећа из нашег кластера за главну оцену (3 су већ добила сертификат), а ове године ће то учинити са још 5 предузећа. Ово је процес који је неминовно морао да се деси и у сектору прераде дрвета након процеса сертификације домаћих шума, који се приводи крају и у ЈП Србијашуме, и у њега је Агенција за дрво врло компетентно и правовремено ушла. Ово је и добар пример како се уз чланство у кластеру могу остварити и конкретни бенефити.

Који су планови за даље активности Агенције за дрво?

Сви будући планови Агенције за дрво биће у складу са њеном проклamованом мисијом која се своди на три генерална опредељења: **прво** је да својом активношћу стално тежи остварењу пуног економског просперитета индустрије за прераду дрвета Србије; **друго да** њено трајно настојање буде да се из земље извозе производи са што већим степеном финализације и **треће** да пропагира племенитост дрвета као материјала у циљу његове заштите, рационалне прераде, употребе и потрошње.

Уз неколико већ дефинисаних праваца деловања који се морају спроводити кроз дужи период времена као што је нпр. сертификација или израда Регистра дрвопрерађивача Србије, у наредном периоду ћемо настојати да појачамо међународну сарадњу кроз реализацију билатералних и мултилатералних пројеката финансираних од стране ЕУ, затим да инфраструктурно ојачамо централу кластера и покушаћемо да отворимо канцеларије кластера на циљним тржиштима као што су Русија, Немачка, Шпанија, Британија...

Можете ли нам рећи нешто о утицају светске економске кризе на сектор прераде дрвета у Србији?

Као што је већ познато негативни ефекти светске економске кризе су код нас најизраженији у прерађивачким, извозно оријентисаним, индустријама каква је и дрвна индустрија. Они су се у дрвној индустрији почели испољавати још у другој половини прошле године и погодили су све сегменте, од пилана, фабрика подних облога, произвођача кућа, фабрика грађевинске столарије, до индустрије намештаја, опремања ентеријера и сл. У зависности од величине предузећа, сегмента у коме послује, тржишне оријентације, производног програма итд., негативни ефекти кризе се крећу од 20 до 60% смањења укупног промета или прихода у односу на прошлу годину. Можда је још већи проблем што се ушло у период када нико никоме не плаћа робу или услуге, према речима чланова нашег кластера, односно што је неликвидност врло изражена. Мере Владе РС су до сада врло мало помогле ублажавању ових негативних ефекта. Постоје ипак и благи наговештаји изласка из кризе и они ће постати јаснији и јачи, према очекивањима крајем ове и почетком следеће године.

Н. Мијук

Агенција за дрво

Кластер дрвопрерађивача

Вилине Воде 6 , 11000, Београд

Тел: +381 11 3392 473

Факс: +381 11 3217 494

office@agencijazadrvo.co.yu

www.agencijazadrvo.co.yu

Трајност и/или одрживост

Ако упоредимо принцип трајности, који је временом у тежњи да обухвати мултифункционалност шума и мултидисциплираност шумарства, од класичног схватања насталог још у 18. веку доживео вишеструки преображај, са одрживим развојем, намеће се закључак да је идеја настала у шумарству као тежња за рационалним и трајним коришћењем шума. Свесно, или не, творци идеје одрживог развоја су концепту трајности дали сасвим другу димензију и пренели га из области шумарства у сферу глобалне политике зарад опстанка Планете

Класично схватање трајности је настало још у 18. веку као резултат тежње европских шумара да обезбеде трајност приноса, производње и прихода. Прво помињање трајног коришћења шума је забележено у Немачкој од стране Carl Von Carlovitza 1713. године („Sylvicultura Oeconomica"), који је неопходност континуираног и одрживог коришћења шума ставио у релацију са суштинским опстанком државе. У то време се у шумама Европе газдовало чистим сечама, што је у случају неуспеха обнављања доводило до смањивања производних потенцијала шума. Такође, услед крчења шума због интензивне индустријализације и промене намене земљишта значајно су смањиване површине под шумом. Последице обешумљавања су изазвале велику забринутост, јер су шуме представљале значајан покретач европске економије. У циљу решавања овог проблема, шумари, а посебно у Немачкој су установили принцип трајности приноса у газдовању шумама. Почетна идеја је била једноставна, ако довољно стабала посадите, да замените оно што сте посекли током године и обезбедите да се новоподигнуте састојине правилно развијају, добићете трајну производњу дрвета. Ово је у то време била оригинална идеја која је подстакла даљи развој принципа трајности и прелаз од коришћења шума заснованог на потребама ка коришћењу заснованом на природним могућностима и продуктивности шуме. Тада успостављен принцип трајности приноса је практично први дефинисан став према коришћењу природних ресурса и представља темељ на коме је развијено савремено шумарство.

Принцип трајности у оквиру шумарске науке и праксе газдовања шумама је временом доживео вишеструки преображај. Дефиниције трајности су временом добијале шири значај у тежњи да обухвате мултифункционалност шума и мултидисциплинарност шумарства, те се данас у стручној литератури могу наћи у већем броју. Принципи трајности су имплементирани у праксу шумарства на глобалном и националним нивоима. Националне Законске регулативе обезбеђују трајност кроз поуздане инвентуре шуме, системе планирања и строге контроле у реализацији планова газдовања шумама.

Развојем еколошких покрета током 50-их и 60-их година прошлог века расте свест о томе да људске активности имају негативан утицај на планету, као и да развој чувечанства може бити неодржив уколико се не предузму одговарајуће мере. Концепт одрживог развоја је међународним

политичким круговима први пут био препознат 1972. године на конференцији УН у Стокхолму. Термин одрживог развоја (Sustainable development) тада није експлицитно коришћен, али су постављене основе концепта. Сам термин одрживи развој је употребљен тек 1987. године у Брундтландовом извештају „наша заједничка будућност". Извештај је добио назив по председавајућем комисије Gro harlem Bruntland која је основана у оквиру УН као комисија за животну средину и развој (**World Commission on Environment and Development** (WCED)). Комисија је имала за циљ да идентификује проблеме у односу на растућу забринутост за погоршања животне средине и стања природних ресурса и последице по економију и друштвени развој. Успостављањем ове комисије, генерална скупштина УН је препознала глобални значај проблема животне средине и неопходност свих држава да успоставе одрживи развој. Сам Брундтландов извештај одрживи развој дефинише као „Одрживи развој представља развој којим садашње генерације проналазе начин да задовоље своје потребе без угрожавања могућности будућих генерација да задовоље њихове потребе". Сам концепт се засновао на приоритетној наопходности обезбеђења основних животних потреба за сиромашно светско становништво и с друге стране у наметању ограничења технолошком развоју и друштвеној организацији у односу на садашње и будуће потребе. Концепт одрживог развоја је привукао значајну пажњу на конференцији УН о животној средини и развоју у Rio de Janeiro 1992. којој су присуствовали представници 178 земаља. На самиту су учињени први међународни напори да се дефинише акциони план и стратегија за даље кораке у одрживом развоју. Овим је термин одрживи развој ушао у високе политичке кругове и дебате и прерастао у глобалан концепт који се данас примењује у многим областима.

Сам концепт одрживог развоја данас обухвата 4 аспекта:

- Еколошки, којим се обезбеђује очување животне средине, што подразумева рационално коришћење природних богатстава и смањивање загађења. Један од важних елемената је свакако борба против климатских промена и очување биодиверзитета.
- Економски, подразумева економску одрживост која се постиже оптималном дистрибуцијом добара и услуга. Обезбеђивање прихода и смањење сиромаштва, као и равномеран друштвени развој повезују економску и социјалну димензију.
- Социјални, захтева механизме за расподелу богатства, дајући

свима једнаке шансе. Овај аспект обухвата запошљавање, образовање, едукацију и укупну партиципацију у друштву

- Културни, који може бити дефинисан као компромис између различитости и заједничких вредности. Заштита културног идентитета је кључ културне одрживости.

Концепт одрживог развоја се са његове глобалне сфере може једноставно пренети у локалне оквире и применити у развоју делатности и решавању конфликата. Једноставном применом модела одрживог развоја у газдовању шумама је неопходно обезбедити да се газдовањем остварују економски интереси за добробит власника и корисника шума, као и њихових радника. Да је неопходно задовољити еколошке захтеве ради очувања природе, њеног биодиверзитета, предеоне разноликости и др. Делатности у шумарству морају да пруже могућности за рад, нарочито становништву које живи у руралним подручјима и посебно оном које нема друге могућности за запошљавање, без обзира на њихову културну припадност. Иако су поједини захтеви у мањем или већем међусобном конфликту, само њиховим усклађивањем и хармонизацијом је могућ одрживи развој шуме и шумарства као делатности. Из досадашњих искуства знамо да давање примата једном од елемената одрживог развоја доводи до ремећења односа, нарушавања система и стварања конфликата.

Ако на крају упоредимо принцип трајности у шумарству и одрживог развоја, можемо закључити да је сама идеја неспорно настала у шумарству као тежња за рационалним и трајним коришћењем шума. Свесно или не творци идеје одрживог развоја су концепту трајности дали сасвим другу димензију и пренели га из области шумарства у сферу глобалне политике зарад опстанка планете. Концепт одрживог развоја је на изузетан начин указао на наопходност усклађивања економских, еколошких, социјалних и културолошких захтева и циљева као битан услов опстанка. Преношењем тако глобално дефинисаног концепта на локална подручја или поједине делатности, па самим тим и на шумарство, дефинисани су нови циљеви развоја. У шумарству, сусретањем начела трајности и одрживог развоја је дата нова димензија и изазови у газдовању шумама. **"Одрживо газдовање шумама подразумева управљање и коришћење шума и шумског земљишта на начин и у обиму који обезбеђује очување биодиверзитета, продуктивности, способност обнављања, виталности и потенцијала шума, чиме се у садашњости и будућности обезбеђује испуњавње еколошке, економске и социјалне функције, на локалном, националном и глобалном нивоу а да се тиме не прозрокују штете на другим екосистемима"**(MCPFE Хелсиншка резолуција, 1993). ■

Александар Васиљевић, дипл. инж.

Компостирање је биолошка конверзија чврстог органског отпада у корисне крајње производе, као што су ђубриво, супстрати и био гас и то се понавља скоро у сваком раду о компостирању. Материјал за компостирање се углавном добија из пољопривреде, шумарства, индустрије воћа и поврћа и других извора који се углавном помињу када су комунални отпаци у питању. Те друге изворе не помињемо, јер нас сада интересују само биљни отпадни материјали а њих има доста у овим областима које су споменуте.

Лигноцелулозни материјал је богат извор угљеника и енергије. Због тога је разлагање овог материјала од суштинске важности за одржавање циклуса угљеника у свету.

У компосту, активну улогу у биоразлагању и главну улогу у процесу конверзије имају популације микроорганизама који на различитим нивоима разлагања обављају своју важну улогу. Интересантно је напоменути да са завршетком разлагања на једном нивоу, микроорганизми одговорни за разлагање на датом нивоу, нестају или пак одлазе у „илегалу" и бивају замењени популацијом друге врсте микроорганизама који настављају процес да би тако смењивањем једне популације другом, дошло до финалног производа - компоста.

Шта ово значи за шумарство?

Значи много, на пример у производњи шумског садног материјала, без обзира на тип садница, слободног кореновог система или контејнеризоване, на замени тресета. Поред тога, компост из шуме, а не само из ње, већ и погона где се прерадом дрвета акумулирају дрвни отпад, струготина, и кора који загађују земљиште, могу смишљеном акцијом заснованом на истраженим принципима брзог разлагања, да се претворе у користан производ а не само да се чека да природа учини своје. Једноставан начин је помоћи микроорганизмима да одраде свој посао. Њима само треба омогућити повољне услове за развој и размножавање и циљ је постигнут.

Наводимо случај „Матроз-а" из Сремске Митровице где је кора била проблем и заузимала је огромну површину. Смишљено акцијом тај проблем је решен. Али проблем са струготином до сада није озбиљно третиран у овом смислу, већ само као мате-

Компостирање и компост у шумарству

ријал за горење. Међутим, истина је на другој страни. Наиме, са мало напора, могуће је струготину користити на више начина од којих је компостирање најјефтиније, јер не изискује посебна улагања. Многе земље су извршиле анализу овог проблема и дошле до закључка да је: ... струготина корисна а не само пратећи нуспроизвод дрвне индустрије који загађује замљу и подземне воде. Зато је струготина врло користан нузпроизвод и заиста је неадекватно да се и даље сматра отпадом. За сада постоје једноставни третмани струготине који се примењују у развијеним земљама.

Поред осталих видова коришћења струготине, који се помињу, компостирањем се смањује загађивање, ослобађа простор, јер се маса компостирањем смањује и до 1/3 од оригиналне величине.

Како третирати струготину представља избор одговарајуће технике која је у општем смислу веома зависна од локалних услова. Једино путем сагледавања локалних услова може се предложити одговарајућа одлука о томе шта се може урадити са струготином.

У даљем размишљану о могућим начинима коришћења струготине, мора да се напомене да модерна висока технологија захтева екстензивну инфраструктуру у односу на транспорт, маркетинг и друге аспекте. Код нас имамо вишак радне снаге али мањак инвестиционих средстава, што може умногоме да утиче на избор могућег коришћења струготине. Због тога сматрамо да компостирање треба да буде одлучујући фактор при одређивању начина коришћења струготине.

Остали отпад из дрвне индустрије, као што је дрво различитих димензија, већ се користи на неки начин, али ако се планира коришћење и за компостирање, поступак је сличан, компостирању струготине, са том разликом што се кратки делови, ако нису планирани за неки други вид коришћења, морају исећи на мање парчиће од 3 до 5 cm, ако се жели брзо компостирање. Наиме сецкањем се повећава површина додира микроорганизама са површином дрвета чиме се убрзава процес разлагања. Наравно да при томе треба водити рачуна и о осталим детаљима који убрзавају компостирање.

Добијени компост се може користити за ђубрење шума што се већ, у објављеним радовима, полазало као врло корисна пракса. У једном раду је приказан резултат после 16 година од године када је компост коришћен у шуми. На основу мерења, резултати развоја стабала су показали повећање суве масе од 70% у поређењу са мерењима контролне групе. (Jokela, E. J., Smith, W. H., and Colbert, S. R. 1990. Growth and elemental content of slash pine 16 years after treatment… J. Envonm. Qual. 19: 146 - 150).

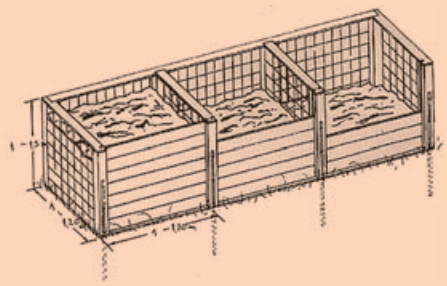

Компостер састављен од три одељења од дрвета и челичне мреже

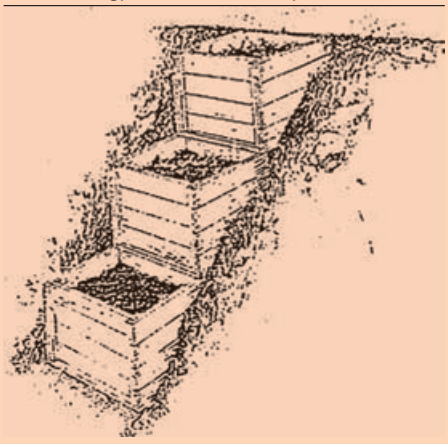

Компостирање на нагнутом терену у троодељенском компостеру

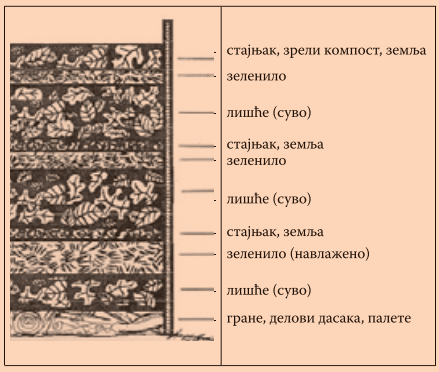

Слојевито постављање материјала за компостирање

Компост

Сав вишак компоста који се може добити у шумарству и дрвној индустрији може се користити у органској пољопривреди која се све више заговара. Сматра се да је шумски компост бољег квалитета од других из простог разлога што није оптерећен са хемијским материјама, па га биљке могу лако да препознају и користе.

Овим скромним приказом желели смо да укажемо на то да наше шумарство може врло брзо да прихвати компостирање које може да буде врло економски оправдан поступак што указује спремност неких наших шумарских стручњака да радо прихвата поступак компостирања.

Ако се узме у обзир информација да ЕУ шири круг демонстрационих центара о компостирању у Европи (Велика Британија, Чехословачка, Грчка већ имају створене демонстрационе центре), онда не треба губити време јер, TEMPUS FUGIT.

Јасни закључци са седница Управног одбора ЈП „Србијашуме“, говоре да смо започели процес компостирања као нове делатности у газдовању нашим шумама. На нам је како ћемо и колико брзо довести већину нашег особља до знања и првих искустава.

Надамо се пуној заинтересованости. ■

Владимир Марјановић
Александар Манчић
Милојко Мићић „Пера“

Завршена је израда запреминских и сортиментних таблица за букву

Створене претпоставке за савремено планирање газдовања шумама и шумским подручјем

Заокружен је веома сложен научно истраживачки пројекат, а шумарска пракса је израдом запреминских и сортиментних таблица за букву добила поуздану основу за планирање, пројектовање и контролу у шумарској производњи

Као резултат опсежног истраживања проведеног на целом подручју којим газдује ЈП „Србијашуме“, изузимајући ШГ „Београд“, представницима управљачке и стручне структуре овог предузећа представљен је коначни резултат – израђене запреминске и сортиментне таблице за високе и изданачке шуме букве, као наше најзначајније врсте дрвећа.

Презентација резултата истраживања, обављена је за представнике пословодства у Дирекцији ЈП „Србијашуме“, као и за шумарске стручњаке свих шумских газдинстава Предузећа на три локалитета: Брезовици – ШГ Бољевац, Кукавици – ШГ Лесковац и Липовој Води – ШГ Лозница.

Наиме, подсећања ради, ЈП „Србијашуме“ и Шумарски факултет су почетком 2006. године закључили Уговор о изради запреминских и сортиментних таблица за главне врсте дрвећа у Србији.

Интерес за израду ових таблица произашао је из потребе да се са одговарајућим степеном поузданости може установити дрвна запремина и запремински прираст с једне, као и потенцијална сортиментна структура, с друге стране. По закључењу уговора, а на основу утврђене динамике и приоритета, почело је прикупљање података на терену.

Руководиоци тимова за израду таблица са Шумарског факултета су обучили снимаче из шумских газдинстава за прикупљање података. Обука је обављена за снимаче из свих газдинстава Јавног предузећа на четири локалитета: Јастрепцу – ШГ „Расина“ Крушевац, Брезовици – ШГ „Тимочке шуме“ Бољевац, Кукавици – ШГ Врање и Голијској Реци – ШГ „Голија“ Ивањица.

Процес обуке је прошло око 80 снимача и подаци које су они прикупили су били основа за израду таблица. Та чињеница говори и о значају њиховог рада за крајњи резултат – запреминске и сортиментне таблице за букву.

С обзиром на сложеност посла и веома широку и просторно веома разуђену основу на којој су вршена снимања и прикупљања података, у неколико наврата су предвиђени рокови за теренске радове, а тиме и за коначну израду таблица, померани. Ово се дугује, поред реченог, недовољном искуству из ове области, нарочито у погледу израде сортиментних таблица, које се за подручје Србије раде први пут.

Од укупно прикупљених података за 8 090 стабала оба узгојна облика, укупно њих 211 није одговарало по квалитету за израду запреминских таблица (Таб. 1). Од преосталих 7 879 стабала која су укључена у поступак израде запреминских таблица, морали смо из различитих разлога, из обраде за израду сортиментних таблица искључити још 329 стабала, што је укупни број стабала из оба узгојна облика, на основу којих су израђене сортиментне таблице, свео на 7.550. Овај број стабала је према резултатима обраде био довољан да обезбеди потребну репрезентативност.

Приликом обраде података, коришћени су, између осталог, и одговарајући математичко статистички методи, а пре свих анализа варијансе, као и корелациона и регресиона анализа.

Приликом анализе варијансе података за израду запреминских таблица, јасно су се у категорији високих шума издиференцирала четири статистичка скупа, која су радно означена као што је дато у табели 1.

Подаци за изданачке шуме су сврстани у јединствен статистички скуп и тако обрађени.

Практичан резултат истраживања су засебне запреминске таблице за четири подручја високих шума, и јединствене запреминске таблице за изданачке шуме.

Карактер и природа прикупљених података, као и различито процентуално учешће појединих шумских сортимената у укупној запремини

стабла, наметнули су да се сортиментне таблице израде као јединствене за цело подручје Србије. Наравно, таблице су израђене засебно за високе и изданачке шуме.

Израђене сортиментне таблице омогућују да се, у зависности од шумско узгојног облика и квалитета стабала, установи потенцијална сортиментна структура за свако стабло букве.

Наравно, стварна и потенцијална сортиментна структура ће се у пракси приближити онолико, колико се приликом кројења доследно примене одредбе стандарда. Дакле, примена таблица, као и њихов пуни допринос планирању, пројектовању и контроли, захтева висок професионални приступ кројењу.

С обзиром на обим прикупљених података, као и на начин на који су они обрађени, шумарска пракса је добила поуздану основу за планирање, пројектовање и контролу у шумарској производњи, када је реч о шумама букве. Тиме је заокружен веома сложен научно истраживачки пројекат стварања претпоставки за савремено планирање газдовања шумама и шумским подручјима.

Једна фаза реализације пројекта израде запреминских и сортиментних таблица је завршена. Предстоји рад на њиховом увођењу у оперативне послове пројектовања и планирања, као и праћење њихове примене.

Пред нама је наставак рада на изради таблица за преостале врсте дрвећа. Уговорном динамиком је предвиђено да се почне са радом на изради таблица за китњак, јелу и смрчу. Очекујемо да ће наставак рада на изради почети ускоро, на шта нас очекивања шумарске науке и праксе обавезују. ■

Проф. др Војислав Бајић
Проф. др Станиша Банковић

Табела 1. Структура прикупљених података

Регион	Шумско газдинство	Порекло шума		Укупно
		изданачко	Високо	
А – Источна Србија	"Тимочке шуме" - Бољевац	94	287	381
	"Јужни Кучај" - Деспотовац	---	509	509
	"Северни Кучај" - Кучево	---	453	453
	Укупно	94	1.249	1.343
Б – Централна Србија	"Расина" – Крушевац	---	493	493
	"Столови" - Краљево	---	462	462
	"Крагујевац" - Крагујевац	---	328	328
	"Шумарство" - Рашка	---	451	451
	Укупно	---	1.734	1.734
Ц – Западна Србија	"Борања" - Лозница	74	435	509
	"Ужице" – Ужице	215	433	648
	"Пријепоље' - Пријепоље	434	120	554
	"Голија' - Ивањица	306	528	834
	Укупно	1.029	1.516	2.545
Д – Јужна Србија	"Пирот" – Пирот	56	399	455
	"Ниш" – Ниш	191	182	373
	"Шуме" - Лесковац	210	373	583
	"Врање" – Врање	280	211	491
	"Топлица' - Куршумлија	9	346	355
	Укупно	746	1.511	2.257
	СВЕУКУПНО	**1.869**	**6.010**	**7.879**

Заштита шума и даље приоритетан задатак

Подручје којим газдују рашки шумари је типично брдско-планинско са мало равница између планина Пештера, Рогозине, Голије и Копаоника, уз реку Рашку и њене притоке. О древној историји овог простора, где су се вековима сучељавали народи, смењивале различите културе остављајући трагове цивилизација далеке прошлости, сведоче значајни и бројни споменици културе, цркве и манастири које су подједнако подизали српски владари и верујући српски народ. Од споменика културе посебно место заузима стара српска престоница Рас, затим древни храм, један од најстаријих у нашој земљи, црква светих и врховних апостола Петра и Павла, манастири Сопоћани и Нова Павлица, а ту је и Алтум-алем џамија у Новом Пазару, једна од најлепших исламских грађевина у Србији.

Изузетне природне вредности, разноврсност биљног и животињског света, посебно ретких врста, бистри потоци и брзаци, бројни извори термоминералних вода, уз богату културно историјску баштину, предуслов су за развој не само шумарства, већ и свих видова туризма.

Остало је записано да је ово подручје било богато шумама, а податак да је 1901. године формирана окружна шумска управа, говори о дугој традицији газдовања шумама.

Шумско газдинство „Шумарство“ Рашка припада Горњеибарском шумском подручју, а простире се на територији три неразвијене општине Рашка, Тутин и Нови Пазар. Површина државних шума којим газдују износи 66.862 хектара, а на 44.272 хектара приватних шума обављају стручно-техничке послове. Укупно очуване састојине обухватају 55% обрасле површине, разређене и девастиране 32%, а шикаре и шибљаци 13%. Најзаступљенија врста дрвећа је буква 58%, затим смрча 19%, храст 16%, бор 5%, а осталих врста дрвећа је 7%.

Дипл. инж. Милан Перовић, директор газдинства

Како раде шумари Рашке у овим кризним временима, са којим проблемима се суочавају, говори нам дипл. инж. **Милан Перовић**, директор газдинства.

- Током протеклих неколико година газдинство је бележило добре пословне резултате, односно сви произведени дрвни сортименти су реализовани на тржишту. Тај тренд се наставио и у 2009. години, упркос скромној потражњи на тржишту. Великим ангажовањем запослених, успели смо да реализујемо део дрвних сортимената лошијег квалитета за које раније није било могуће пронаћи купца. Уз рационално пословање, мере штедње, вођење рачуна о трошковима на свим нивоима, очекујемо и даље задовољавајуће резултате, рекао је директор Перовић, уз опаску да добри резултати рада нису и материјално валоризовани, односно праћени повећањем зарада. Том питању се мора посветити дужна пажња у периоду који предстоји.

Износећи податке о квалификационој структури запослених, директор је навео да у газдинству има укупно 24 радника са високом и вишом стручном спремом, од тога су 18 шумарски инжењери, 3 економиста, 1 правник и два инжењера других струка. Реч је о младим шумарским стручњацима, спремним и способним да се носе са свим проблемима и изазовима струке, посебно у овим

временима кризе. С обзиром да је просек година 38, а радног стажа 14 година, они су главни носиоци производње и организације рада. Важно је подсетити да је кроз програме реструктурирања број радника знатно смањен, па је тренутно у газдинству запослено укупно 134 радника.

Када је реч о уређивању шума, директор нас је информисао да су у току радови на изради Опште основе газдовања шумама за Горњеибарско подручје, писање посебних основа газдовања шумама за четири газдинске јединице, а прикупљају се теренски подаци за две газдинске јединице укупне површине 5.4564 хектара.

Радовима на гајењу и заштити шума даје се посебан приоритет. На терену се врше редовне контроле здравственог стања шума, а овог пролећа су постављена 42 ловна стабла од планираних 55.

Посебна пажња посвећује се заштити шума од пожара. Редовно се ажурирају спискови дежурстава у критичним данима за настанак пожара. У сарадњи са Бироом за планирање и пројектовање у шумарству, урађене су противпожарне карте, а за изразито угрожене шумске комплексе у току је израда Студије противпожарне заштите, која се ради у сарадњи са Институтом за шумарство. У оквиру наведене студије предвиђена је и израда великог броја противпожарних базена. Ове године је планирано да се изради 11,34 км противпожарних пруга. Подсећамо да је ове године у газдинству регистрован један пожар ширих размера са опожареном површином од 55,60 хектара, који је ангажовањем запослених и ватрогасних јединица успешно сузбијен.

Важно је рећи да је у газдинству издвојено 5 објеката семенских састојина са по три врсте дрвећа: састојина црног бора на површини од 20 хектара, семенска састојина јеле на 39 хектара и смрче на површини од 16 хектара. У газдинству постоје површине намењене за расадничку производњу, односно постојала су два расадника у газдинским јединицама „Буковик- Влашица“, „Кучевски луг“ површине 0,96 хектара и „Врањача-Дјелови“, расаник „Дјелови“ на 0,80 хектара, али су 1995. године престали са радом. Тренутно се у сарадњи са стручњацима Института за шумарство, испитују могућности и тражи најповољније решење за активирање и стављање у функцију ових расадника.

- Горући проблем у газдинству су бесправне сече уз административну линију са Косовом и Метохијом, које су протеклих година добиле карактер правог пустошења шума. Сече су концентрисане у неколико одељења Газдинске јединице Мојстирске шуме. У првој половини године, у овој газдинској јединици бесправно је посечено 1.400 кубика дрвета. Против свих одговорних лица, шумарска и ловна инспекција је поднела пријаве, а нама остаје да санирамо површине на којима је извршена бесправна сеча. У сарадњи са надлежним државним институцијама, инспекцијским и судским органима, предузимамо све мере на сузбијању бесправних сеча и то и даље остаје један од наших приоритетних задатака. Такође, предузимамо мере на заштити дивљачи од ловокрадица и спроводимо акције на откривању починиоца.

Када је реч о коришћењу шума, овогодишњи план је нешто обимнији у односу на претходне године, што је условљено, пре свега, потребом за санацијом површина које су биле нападнуте бесправном сечом уз административну линију са Косовом и Метохијом. Због кишног пролећног периода, дошло је до благог заостатка у извршењу динамичког плана производње. Активности које се у газдинству спроводе, свакодневно су усмерене на повећање извршења плана сеча, те у том смислу постоје реалне процене да ће сви планови на коришћењу шума бити успешно извршени. Оно што је карактеристично за извршење планова коришћења јесте битно поправљена сортиментна структура у односу на претходне године. До побољшања резултата дошло је пре свега појачаним контролама кројења и класирања на терену, каже директор Перовић.

С обзиром да је минимум сопствене механизације после реструктурирања остало у газдинству, највећи део послова на коришћењу шума обавља се ангажовањем извођача радова изабраних на тендеру.

- Планом за 2009. годину предвиђено је побољшање отворености шума, изградњом 19,17 км тврдих камионских путева и реконструкцијом 4 км постојећих. Међутим, због смањеног учешћа средстава из буџета у финансирању путева, дошло је до редукције изградње путних праваца, тако да ће се укупно радити 11,7 км тврдих путева.

Памтимо и време када су рашки шумари градили и по 40 км путева годишње, стизали и до најудаљенијих села до којих су изградили прве путеве, помагали у електрификацији, увођењу телефона, градили објекте у функцији шуме, шумара и села, тако да данас имамо солидну основу за даљи развој, а посебно свих видова туризма.

Важно је овом приликом нагласити традиционално добру сарадњу са локалним становништвом. Такође, газдинство има изузетно добру дугогодишњу пословну сарадњу са Националним парком „ Копаоник“, на пословима коришћења шума. Сарадња је настављена и у овој години, потписивањем Уговора о заједничкој производњи у Националном парку. За наше газдинство то је од изузетног значаја, јер представља додатни извор прихода, без којих би било веома тешко одржавати текућу ликвидност Газдинства и остварити позитиван годишњи резултат пословања, нагласио је директор Перовић.

У заштићеним природним добрима којима ово газдинство обилује, планиране су у овој години одређене активности које су првенствено усмерене на њихову заштиту и унапређење, спречавање недозвољених радњи, а посебно развијање свести становништва, о значају ових добара за очување животне средине. Сва заштићена природна добра којих има пет,

су у статусу строгог резервата природе: „Каљевица“ – мешовита састојина смрче, јеле и мезоитске букве прашумског типа, „Белег“ – састојина молике, „Поглед“ – састојина бора кривуља, „Промуклица“ – заштићени крашки извор чији је проток воде 250 л/мин. и „Пискавица“ - природни мост. Сходно дужности која нам је поверена чувамо их, негујемо и евидентирамо сваку промену, природну или изазвану човековом непажњом, а оно што тек треба урадити је да рашчистимо прилазишта, путеве ... , а у склопу уређења да изградимо водозахвате и слично, рекао је Милан Перовић, директор Газдинства „Шумарство“ Рашка.

Рецимо и то да се у оквиру газдинства Рашка налази Управа Парка природе „Голија“, чији је старалац ЈП „Србијашуме“, која као посебна организациона јединица брине о свим аспектима очувања животне средине и унапређења стања кроз бројне развојне пројекте. ■

Нада Мијук

Манастир Градац

На уздигнутој заравни изнад Градачке реке, на ободу шумовитих падина Голије, удаљен 21 км северозападно од Рашке и 12,5 км западно од Брвеника и Ибарског пута, лежи Манастир Градац. Простор на коме је сазидан било је од давних времена култно место и само тако се може објаснити да је смештен баш на овом водоплавном месту близу реке Брвенице. Тачна година градње манастира није позната. Сматра се да је завршен у последњој четвртини 13. века. Задужбина је краљице Јелене Анжујске, принцезе француског порекла, жене Уроша I. Ова изузетно образована жена провела је животни век на српском двору и имала широког утицаја на образовање и културу. При манастиру је основала прву девојачку школу, у којој су се образовале српске племкиње. Описујући труд краљице Јелене око подизања Градца, њен биограф архиепископ Данило II каже да је она сакупила за овај посао најбоље уметнике тога доба и да је радницима давала „много и небројено злато нештедимице“, да се не би неко од њих осећао оштећеним. По свом архитектонском облику, Богородична црква је истински одраз Јеленине личности која је у свом животу успешно спајала запад и исток. Предања и записи говоре да је краљ Урош I наложио садњу јоргована дуж обале Ибра како би се улепшао предео у част краљице Јелене.

Манастир Градац грађен је у стилу рашке школе и делом под утицајем готике. Зидање централног храма, конака, трпезарије и манастирског бедема са две улазне капије започето је 1268. године. Са црквом Светог Благовештења представља јединствено дело средњовековног српског градитељства. Никада, ни пре ни после Благовештенског храма, није поновљен тако складан спој западно-готских елемената и источно-византијске архитектуре. Једини сачувани објекат из старијег времена је једнобродна мала црква Св. Николе.

О манастиру, његовом настајању и живопису нема поузданих писаних сведочанстава. Археолошка истраживања која су сада у току, можда ће дати још значајнијих података о историји места на коме је манастир сагрђен. Дуго времена је био запуштен и 20-ти век је дочекао у рушевинама. Велика обнова манастира почела је 1962. године и траје до данас. Манастир Градац, као место богослужења и монашка заједница и као културни споменик, је оживео од 1990-те године, када је обнова цркава у великој мери завршена. Данас је манастир Градац, женски манастир, а сестринство окупљено у њему настоји да очува средњовековно наслеђе и да га обнови у 21. веку хришћанства. ■

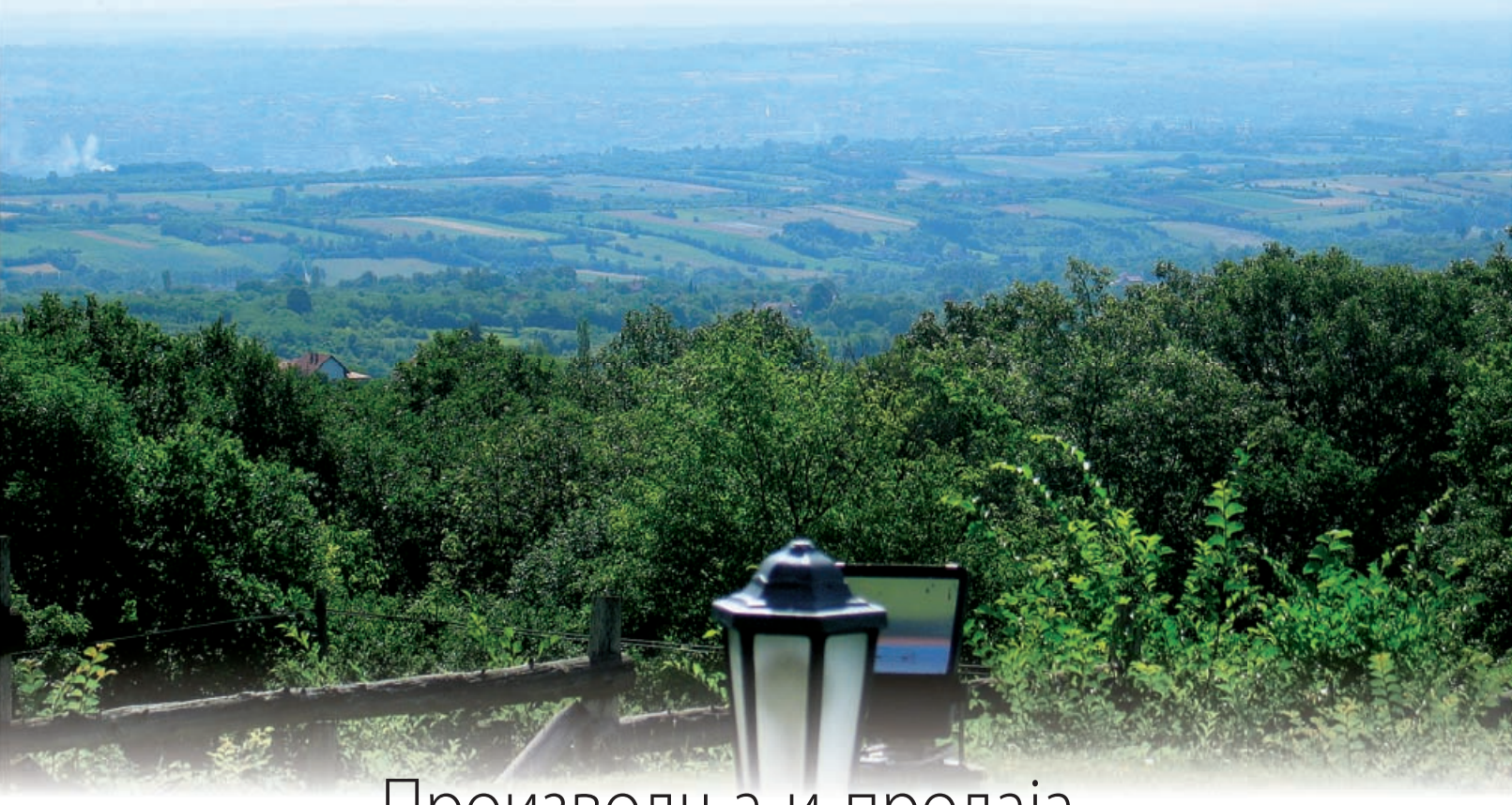

Производња и продаја у планираним оквирима

Иако кризе која се неминовно одразила и на шумарство као делатност, сви послови из делокруга рада Шумског газдинства „Београд“ одвијају се планираном динамиком, како у производњи тако и у продаји дрвних сортимената, као и бројним другим активностима којима се бавимо каже дипл. инж. **Саша Рајковић**, директор газдинства. Сертификација шума је спроведена и у нашем газдинству, а недавно је реализовано и главно оцењивање, чије резултате очекујемо негде почетком септембра.

Шумско Газдинство „Београд“ је од недавно богатије за још једну шумску управу. То је шумска управа Смедерево, која тренутно запошљава четири радника, укључујући и шфа управе. У току су радови на уређивању површина под шумом и шумским земљиштем које ова управа обухвата. Просторије управе се налазе у згради Скупштине општине Смедерево.

У новоформираној управи Смедерево кроз Пројекат јавних радова од интереса за Републику Србију, биће запослено 29 НКВ радника и два са високом стручном спремом. Газдинство Београд је са Националном службом за запошљавање, филијала Смедерево и Установом за предшколско васпитање и образовање „Наша радост“ потписало уговор о извођењу радова на одржавању зелених површина, садњи садница, изради травњака, уклањању депонија..., као и чишћењу снега. У Шумској управи Смедерево радови ће се изводити од 1. јула до 31. децембра, а у осталим управама почеће у августу, а завршиће се до краја октобра. Није без значаја рећи да предшколска установа „Наша радост“ у свом саставу има 7 вртића, а за радове на терену задужена је новоформирана управа Смедерево.

Такође, кроз поменути пројекат јавних радова, ангажовали смо 15 НКВ радника за припрему терена за пошумљавање у ШУ „Рит“. По речима директора Рајковића, ангажовањем ових радника, уколико се буду поштовали нормативи, биће припремљено за пошумљавање 20 хектара површине.

Директор Рајковић нас је информисао да је Одлуком Управног одбора Предузећа од 12. јуна дошло до организационе промене у Радној јединици за угоститељство и туризам, односно установљена је нова организациона форма Одељење за туристичке услуге које је у саставу Сектора за маркетинг и односа са јавношћу. Радна јединица за угоститељство је остала у склопу ШГ „Београд“.

Један од проблема који се годинама провлачи јесте неукњижба површина којима газдујемо, тако да постоји опасност да се у неком наредном периоду те површине не укњиже на ЈП „Србијашуме“, већ на будуће предузеће „Беоводе“ и Јавно предузеће „ПКБ“. Реч је о површинама које се налазе у Шумским управама Рит, Липовица и Авала.

Говорећи о заштићеним природним добрима, директор Рајковић је истакао изузетно добру сарадњу са градским Секретаријатом за заштиту животне средине и Заводом за заштиту природе Србије, а посебно њиховим челним људима, уз чије су велико ангажовање организовали едукацију деце, омладине и локалног становништва у вези са школом у природи, камповима, ликовним колонијама, а пре свега шуме и свих њених становника.

У наредном периоду у оквиру заштићених природних добара, предела изузетних одлика Авала и Космај, изводиће се радови на изградњи бициклистичке стазе, летње учионице, која ће бити централна у оквиру обележавања 150 годи-

Космај - едукација ученика ОШ "Јанко Костић" из Роїаче

на заштите Авале. Радиће се и стаза од шумске управе до аутобуске станице у подножју Авале. Овим радовима биће комплетно уређено целокупно подножје Авале, што ће посетиоцима природног извора Сакинац омогућити да шетњом кроз шумски предео на прави начин доживе ову нашу планинску лепотицу.

Важно је рећи да је Служба за инжењеринг, хортикултуру и маркетинг израдила идејни пројекат за будућу излетничку шуму Гибавац, која се налази на територији ШУ Земун. Пројектом се предвиђа стаза за јахање, бициклистичка стаза, етно кућа, игралиште за одбојку на песку, рустик опрема и уређење трим стазе. Иницијативу за идејни пројекат дала је СО Сурчин, уз велико ангажовање Војислава Јаношевића, председника.

По речима дипл. инж. **Мирослава Тешића**, заменика директора газдинства „Београд“, едукацији омладине, деце и локалног становништва о заштићеним природним добрима и целокупном екосистему посвећује се изузетна пажња. Реализујући Програм заштите и развоја ПИО „Космај“, половином јуна је организована едукација за ученике Основне школе „Јанко Костић“ из Рогаче. Представници Завода за заштиту природе Србије и ЈП „Србијашуме“ су се потрудили да на интересантан начин презентују основне информације о заштићеном природном добру „Космај“, о шуми и целокупном живом свету у њој, тако да су ученици кроз активно учешће, игру и такмичење које је организовано, давали логичне одговоре на постављена питања и задатке. У Ловачком дому Пландиште у Кораћици, организован је и тематски састанак „Активно учешће становника у заштити и одрживом развоју ПИО „Космај“. Поред локалног становништва присуствовали су и представници општине Сопот и месних заједница Неманикуће и Велика Иванча, као и представници општинских секретаријата за заштиту животне средине. У изузетно живој и садржаној дискусији, посебно је похваљено управљање и одржавање ПИО „Космај“. Дати су и предлози за даље активности, а пре свега на изградњи бициклистичких стаза, које финансира ресорни Секретаријат за заштиту животне средине Београда.

Овом приликом треба истаћи, каже Мирослав Тешић, традиционално добру сарадњу са Секретаријатом за заштиту животне средине и Секретаријатом за комунално стамбене делатности са којима газдинство ради на одржавању излетничких шума Београда (Авала, Космај, Ада Циганлија, Миљаковац, Трешња, Степин Луг, Космај, Обреновачки забран, Макиш, Бојчин и Бежанијска коса). Томе иде у прилог и чињеница да је план радова одржавања излетничких шума за првих шест месеци испуњен са 57 одсто, а план радова на заштити природних добара Авала и Космај са 63 одсто. ■

Н. Мијук

Још једна успешна акција

Едукација запослених у функцији рада

На Авалу се долази путем Београд-Младеновац-Крагујевац, познатим под називом Авалски пут. У подножју, на северозападној страни Авале, никла је давно једна шумарска кућа са великом расадником, основаним 1897. године, у близини окружена боровом шумом и једним извором по имену Сакинац. То је зграда Шумске управе Авала. Поред ње пролази пешачка стаза према највишем врху Авале и води до споменика Незнаном јунаку. Намера нашег доласка на Авалу јесте посета запосленим у шумској управи, али овога пута нећемо писати о радним резултатима, јер су нам они познати, о њима се доста говори и пише.

Подручје којим газдује ШГ „Београд“ – ШУ „Авала“ Генералним урбанистичким планом Београда (2001-2021) предвиђено је да буде спортско рекреативна зона. Руководство ШГ „Београд“, укључујући и синдикат на време је схватило да треба да се иде у корак и у сусрет времену, а то је подразумевало и кадровско оспособљавање за нове послове који долазе. Први корак је учињен донешен је програм и план кадровског оспособљавања 2003-2010. године.

У основној организацији синдиката спроведена је анкета и тестирање, с циљем да се има увид која су интересовања запослених у смислу образовања и усавршавања. Резултати анкете и тестирања су показали да највише интересовања постоји за **„...задовољавање образовних културних и спортско рекреативних потреба и радно техничког карактера, те хуманитарни рад (добровољно давање крви)“.**

Исте године прешло се на реализацију програма: пословођа Милорад Борковић уписао је Факултет спорта и физичког васпитања; године 2005. завршио је вишу тренерску школу – смер фудбал, а 2007. године Факултет спорта и физичког васпитања и стекао звање спорстког новинара. Постдипломске студије Факултета безбедности завршио је почетком марта 2009. године и стекао звање струковни менаџер безбедности – специјалиста из области наука безбедности. Факултет спорта и физичког васпитања уписује 2004/2005. године и Ненад Икић, пословођа, а тренутно је апсолвент на Вишој школи за спортске новинаре. Курс за књиговођу у Земуну на Радничком отвореном универзитету „Знање“, школске 2007/2008. завршила је Биљана Јеремић, техничар хортикултуре.

Прехрамбено-шумарску школу „Вељко Влаховић“ у Сремској Митровици, успешно су завршили Владимир Максимовић, шумар на рејону Степин Луг и Жељко Достанић, шумар на реону Кошутњак, док је Милорад Микановић, шумар на реону Ада Циганлија, успешно завршио Прехрамбено-шумарску школу „Јосип Панчић“ у Сурдулици, а Горан Марковић, шумар на реону Трешња, Шумарско-техничку школу „Душан Пењо“ Краљево. Сви они стекли су стручни назив шумарски техничар. Средњу саобраћајну школу у Београду, односно 4. годину, уписао је 2007. године Саша Живковић, магационер и при крају је школовања.

Реализација програма будно је праћена од Саше Рајковића тадашњег шефа Шумске управе „Авала“, а сада на функцији директора ШГ „Београд“, као и Милета Сладојевића, председника ЈСО ЈП „Србијашуме“ и Синдиката ШГ „Београд“.

Већи део школовања полазници су сами финансирали, а кад је затребало, није изостала помоћ ЈСО Србијашуме и Управног одбора ЈП „Србијашуме“. Важно је рећи да је све рађено у складу са законом и постојећом правном процедуром. Није на одмет поновити да је образовање и дошколовавање запослених рађено плански, а избор занимања прилагођен искључиво потребама газдинства. Време је показало и да су такви образовни профили потребни великом систему као што је ЈП „Србијашуме“. По речима председника ЈСО „Србијашуме“, Милета Сладојевића, реализација програма је трајала 6 година. Уложен је велики напор и труд, а резултати су видљиви. Сви уписани су завршили или су при крају школовања. Свакако, то је квалитет више за ЈП „Србијашуме“ у смислу оспособљености средњег шумарског кадра. Сада у Шумској управи Авала сви шумари имају завршену најмање средњу шумарско-техничку школу.

У новонасталим условима привређивања стечено знање ће до-

бро доћи и бити добро употребљено. Синдикат Србијашума ће након овог пројекта који траје још годину дана, наставити и даље праксу дошколовавања и преквалификације кадрова, наравно оних који желе да се усавршавају и стичу нова знања.

Важно је истаћи да се радило тимски и да без добре процене, плана и селекције кадрова нема добрих резултата. Још једанпут су послодавац и синдикат били на заједничком послу. Овакав начин рада треба да прихвате и остала газдинства, јер само добрим планирањем кадрова , сталним усавршавањем и стицањем нових знања, долази се до успеха.

Није на одмет подсетити да је стручни тим ШУ „Авала“ почетком године написао и први Програм едукације локалног становништва и осталих корисника ПИО „Авала“ као свој бренд јединствен у Републици Србији, који се већ увелико спроводи и реализује. Уложен труд у нова знања већ даје резултате на обострано задовољство и корист свих запослених у ЈП „Србијашуме“. ■

Милорад Борковић

Квалификације за VIII сабор шумара

Више од игре

У свим нашим газдинствима већ увелико теку припреме за учешће на VIII Сабору шумара, који традиционално организује Јединствена синдикална организација Србијашума уз велику подршку и помоћ пословодства. На Авали је 13. јуна организовано такмичење за квалификације у фудбалу и потезању конопца, а учествовале су екипе из шумских газдинстава Београд, Лозница, Кучево, те Бироа за планирање и пројектовање у шумарству и Генералне дирекције.

У фудбалу Генерална дирекција је освојила прво место, а друго место припало је ШГ „Београд“. У дисциплини потезања конопца, прво место припало је ШГ „Борања“ из Лознице, а београдском газдинству друго место. Утакмице су одигране на

стадиону ОШ „Васа Чарапић“ из Белог Потока, а бодрило их је 150 гледалаца, уз коректно суђење Драгише Драшковића, Марка Прокића, Слободана Дутине, Саве Жалца, Игора Лакића, Славка Ивановића и Слободана Вељковића.

За фудбалере Генералне дирекције и конопаше из Лознице којима је припало прво место, била је то рутинска игра која им је омогућила да уђу у трку за даљи пласман. Није изостало ни треће полувреме које је у ресторану Студентског одмаралишта „Радојка Дакић“, организовао домаћин Синдикална организација Генералне дирекције, где је председница Александра Стојковић прогласила победнике и свим присутним пожелела добар провод.

Посебно треба нагласити да су игре организоване беспрекорно и на највишем нивоу захваљујући Синдикалној организацији Генералне дирекције, ШУ „Авали“, ОШ „Васа Чарапић“ из Белог Потока и Студентском одмаралишту „Радојка Лакић“. ■

У походе строгом природном резервату

„ЗЕЛЕНИЧЈЕ“

Ове године, у организацији ЈП „Србијашуме“, ШГ „Шума“ Лесковац, шумске управе Предејане, Технолошког факултета Лесковац, Природњачког друштва „др Миодраг Ружић“ Прокупље и Еколошког друштва „Зеленике“ – Грделице – Предејане, по други пут смо кренули у походе резервату природе „Качер-Зеленичје“.

Хтели смо и успели да окупимо стручњаке који се баве проучавањем ендемореликта „Зеленичје-Ловор вишња“ и 24. маја окупили се на нама драгом и привлачном месту на Острозубу, тачније у резервату „Качер-Зеленичје“. Намера нам је била да љубитељи природе и лековитог биља обиђу ретку и за науку вредну биљку из терцијалног периода.

Научници су нам приближили нова сазнања о животу ове изузетне биљне врсте која живи на овом простору.

Да подсетимо, Зеленике (Prunus Laurocerasus Панић) расте на површини од 41,70 хектара заштићеног резервата, размножава се вегетативно, увек је зелено и пријатно за очи, а још пријатније за кићење сватова. Људима од струке резерват је значајан и због налажења врло ретких биљака тресавске флоре (Росуља Prosera Rotundifolia), обична пречица – Lucopodium calavatum, ситна пречица – Huperzia selago, ребрача – Bleshum spicant, расцепкани месечинац – Botrichium multifidum.

Поред биљака које су привукле пажњу стручњака и научника, проф. др Новице Ранђеловића, који је говорио о значају зеленичета за разумевање флоре и вегетације овог краја, др Властимира Стаменковића, бившег стручног саветника, који је говорио како је откривено зеленике, мр Данијеле Аврамовић, стручног сарадника Факултета заштите на раду у Нишу, говорила је о стању заштите строгог природног резервата „Зеленичје“ и дипл. инж. Боре Миленовића, ревирног инжењера за приватне шуме и заштиту животне средине, који је говорио о економско-еколошком значају шуме Lauroceraso-Fagetum, у овом природном резервату су још присутне и гљиве: јестива млечница – Lactarius Piperatus, отровна мухара – Amanita Musharia, гљиве непријатног мириса – Phalus Impudicus и др.

Природни резерват „Качер-Зеленичје“, од 1950. године, је под заштитом државе, а заштићена површина данас износи 41.7 ha и налази се на подручју општина Лесковац и Црна Трава. Заштићена биљна врста зеленичета (Prunus laurocerasus) или ловор вишње расте у делу чисте букове шуме на планини Острозуб, на надморској висини 1250-1280 метара.

Откриће биљке зеленике везано је за име нашег највећег ботаничара Јосифа Панчића, који је са својим сарадницима маја 1886. године, на падинама Острозуба, пронашао ниске повијене шибове. О постојању биљке, публиковањем је информисао Европу за коју је ова вест била права сензација. Овај тренутак оповргао је изјаву ауторитета европске ботанике Гризебаха, који је тврдио да „Србија мало обећава ботаничарима“. Од тада је прошло много времена, бројни ботаничари су долазили и истраживали зеленике, а једна експедиција коју је 1951. године предводила Вера Илић, на путу према Острозубу, у дворишту куће у Доњој Лопушњи, видела је зеленике у цвату. То је био први документ који је оправдао Панчићево веровање да зеленике цвета.

Овом научном скупу је присуствовало око стотину љубитеља природе и лековитог биља, који су са уживањем и изузетном пажњом пратили предавање научних радника, који су уложили пуно труда да им приближе нова сазнања до којих су дошли у вези са значајем и развојем биљке зеленике за разумевање флоре и вегетације овог краја, о стању и заштити овог старог природног резервата „Зеленичје“, као и о економско-еколошком значају шуме Lauroceraso-Fagetum.

За овај научни скуп владало је велико интересовање, што се огледало у бројним питањима на која су предавачи врло компетенто и са задовољством давали одговаре. Успеху скупа посебно су својим ангажовањем допринели проф. др Новица Ранђеловић, професор ПМФ-а у Нишу – Одсек за биологију са екологијом, дипл. инж. Братољуб Анђелковић, шеф шумске управе у Предејану, шумарски техничар Светислав Михајловић, чувар шума рејона Зеленичје и Бора Миленовић, дипл. инж. шумарства, ревирни инжењер за приватне шуме и заштиту животне средине ШУ „Предејане“.

Организатори скупа су се договорили да се и наредне године нађу на истом месту како би изнели нова сазнања о зеленичету, а по свему судећи то ће постати традиционални научни скуп „У походе строгом природном резервату I категорије Зеленичје“. ■

Бора Миленовић, дипл. инж.

Конференција

Опције шумарске политике за недржавне шуме у Југоисточној Европи

У оквиру четврте и завршне фазе Пројекта: *„Шумарство приватног сектора - развој на бази сигурних власничких права* у изабраним земљама Југоисточне Европе“ *(“Private and community forestry – developing livelihoods on the basis of secure property rights in selected countries of South East Europe“),* на Фрушкој Гори је од 26-28. маја 2009. године, одржана конференција: *„Опције шумарске политике за недржавне шуме у Југоисточној Европи“*. Конференцији је присуствовало око 60 представника јавних служби и предузећа, приватних шумовласника и невладиних организација, чији су основни задаци рад са власницима приватних шума из Албаније, Хрватске, Македоније, Црне Горе, Републике Српске и Србије. Из ЈП „Србијашуме“, у раду конференције учествовали су **др Предраг Алексић** (*заменик извршног директора Сектора шумарства и заштите животне средине*), **дипл. инж. Александар Васиљевић** (*извршни директор Сектора за развој и међународну сарадњу*) и **мр Братислав Кисин** (*руководилац Одељења за приватне шуме*).

Важно је напоменути да је конференцији претходио скуп представника 16 локалних удружења власника приватних шума Србије, који су 25. маја 2009. године донели одлуку о оснивању **Савеза власника приватних шума Србије (СВПШС).** На оснивачкој скупштини изабран је председник националног удружења, управни и надзорни одбор, као и други органи неопходни за функционисање организације. Утврђени су и основни циљеви и правци деловања Савеза.

Изабрани председник Савеза, **Војислав Милијић**, као приоритете у раду националне организације власника шума истакао је: промоцију сарадње између власника приватних шума на локалном, регионалном, националном и међународном нивоу, подршку оснивању нових локалних и регионалних организација власника шума, рад на унапређењу сарадње између шумарске администрације, шумарских служби и власника приватних шума, као и активно учешће Савеза у дефинисању мера шумарске политике.

Новост представља и отварање интернет странице „Глас власника приватних шума Србије“, који се бави информисањем власника приватних шума, њиховим проблемима, као и иницијативама и активностима организација власника приватних шума. Портал се бави и успостављањем сарадње између власника приватних шума, предузетника у шумарству и дрвној индустрији, стручних, научних и образовних институција и осталих заинтересованих страна, као и промоцијом организовања власника шума и одрживог газдовања приватним шумама (*www.vps-srbija.org*).

Конференција је званично отворена пригодним говорима представника покровитеља и организатора: Alexander Korotkov (FAO), Morten Thoroe(CEPF), Александар Радосављевић (Управа за шуме, МПШВ Р.Србије) и Бранислав Радовановић (НП „Фрушка Гора“). Рад је био подељен у 3 фазе (сесије), а пажња је посвећена активностима одабраних земаља у шумарству приватног сектора, као и шумарској политици у земљама југоисточне Европе у оквиру сесије 1 и 2.

У оквиру сесије 3, радило се групно, а учесници су били подељени у 4 групе. Расправљало се о односу јавних предузећа за газдовање шумама и власника приватних шума, као и о развоју шумарства приватног сектора на бази сигурних власничких права. На крају представљени су групни радови, а част да затвори конференцију припала је Atilli Lengyel, представнику Европске Конфедерације власника приватних шума.

Размена искустава представника различитих замаља Југоисточне Европе који се баве радом у и са приватним шумама, као и различита законска и организациона решења у овим земљама је била од велике важности за све учеснике. Повезивање ће дати један нови значај овим активностима како би се у будућности посветила већа пажња недржавним шумама које у Србији заузимају више од 50 % површине.

Сви учесници су се сложили да је конференција у потпуности успела и изразили наду у наставак сарадње у будућем периоду.

Конференција је искоришћена и за посету фрушкогорском манастиру Беочин, НП „Фрушка Гора“ а учесници су имали прилику да се упознају и са радом најстаријег удружења власника приватних шума у Србији, шумском заједницом Беочин, која је по неким својим специфичностима јединствена и у Европи. Основана је у Беочину 1903. године, када је група од 79 сељака откупила 509 јутара (око 193 *ха*) шуме “*Племићко добро*” на Фрушкој Гори (од Беочина до врха Бранковац) од три Аустроугарска племића. Задовољење основних потреба за огревним дрветом и обезбеђење додатних прихода, био је један од основних циљева шумске заједнице, чији су чланови углавном били сиромашни сељаци. Шумска заједница је успела да преживи, као једина на овом подручју, упркос многим историјским околностима (за 100 година њеног постојања променило се неколико држава, као и много закона), због чега представља изузетну вредност на европском нивоу.

Учесници су посетили и Моровић, а захваљујући гостопримству домаћина, имали су прилику да се упознају са пословањем ШГ „Сремска Митровица“, а на терену са техником обнављања храста лужњака. Информисани су и о изазовима са којима се срећу запослени на пословима приватних шума у оквиру ЈП „Војводинашуме“. ■

Дејан Милетић, дипл. инж.

XVII меморијални турнир

„Мирко Лавадиновић“ у малом фудбалу

Ловачко удружење студената Шумарског факултета организовало је на Ади Циганлији XVII по реду меморијални турнир у малом фудбалу „Мирко Лавадиновић“. Већ седамнаест година, на турниру се сакупе спортске екипе љубитеља малог фудбала и дружења. И ове године учествовале су екипе Шумарског факултета и ЈП „Србијашуме“.

Турнир је и овог пута одржан у спортском и пријатељском духу, као што то увек бива када се окупе стари знанци, а дружење је настављено уз изванредан паприкаш од дивљачи. Главни спонзор турнира било је ЈП „Србијашуме“, ШГ Београд, којима се овом приликом захваљујемо на подршци и дугогодишњој сарадњи.

На турниру је учествовало шест екипа и то: ШГ „Београд“, ШГ „Јужни Кучај“, НП „Ђердап“, наставници, ЛУ „Мирко Лавадиновић“ и студенти.

Победник турнира је екипа из ШГ „Јужни Кучај“ којима је проф. др Миодраг Златић уручио пехар.

Диплома за освојено друго место уручена је екипи наставника, док је диплома за освојено треће место припала екипи ЛУ „Мирко Лавадиновић“.

Уручене и дипломе за најбољег играча, најбољег голмана, најбољу екипу, најбољег судију, најлепши гол, за пожртвованост. Можда најбитнија диплома, за најбољег кувара, додељена је Мирославу Благојевићу.

Овом приликом се захваљујемо свим учесницима турнира и спонзорима и надамо се да ће се ова традиција наставити још дуго, дуго година. ■

Славко Миловић, председник Ловачког удружења

Професор Златић уручује пехар победнику трурнира

Покрет горана Србије

Готово пола века окупља најмлађе и учи их како се воли и чува природа

За Светски дан животне средине Републички одбор Покрета горана Србије, у сарадњи са Министарством животне средине и просторног планирања, Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управа за шуме, Еколошким магазином „Чекајући ветар“ – Радио Београд II, ЈУ ЕКО радиом, Ревијом „ШУМЕ“ и ЈКП „Зеленило Београд“, традиционално расписује наградни Конкурс за прозни састав, песму, цртеж, карикатуру, плакат, горанску еколошку поруку и фотографију. Ове године на 28. конкурсу по реду учествовало је 28 општинских одбора Покрета горана из целе Србије.

Одлуком стручног жирија додељено је 96 награда у свим категоријама, према условима Конкурса. Награђена су деца из 24 општине: Жагубица, Зајечар, Пирот, Сврљиг, Александровац, Брус, Ваљево, Сомбор, Суботица, Нови Кнежевац, Кула, Врбас, Бачка Паланка, Стара Пазова, Сремска Митровица, Панчево, Вршац, Раковица, Чукарица, Врачар, Гроцка, Нови Београд, Савски Венац и Вождовац.

Признања најуспешнијима, уз пригодну свечаност, уручили су Радислав Момиров, помоћник Министра животне средине и просторног планирања и Новица Милојковић, председник Покрета горана Србије.

Жагор раздрагане деце пратио је уручење награда, а изложба цртежа, карикатура, плаката и фотографија била је права храна за очи и душу. ■

Биосигурносне мере у фазанеријама

Пише: доц. др Милутин Ђорђевић

Фазани представљају најчешћу врсту пернате дивљачи распрострањену широм света. Порекло фазана је, по остацима из Плиосценског периода, размеђе Европе и Азије, с тим да је европска грана фазана изумрла а азијски варијетет је опстао и проширио се од Црног мора преко Авганистана, Ирака и Ирана ка централној Русији и Индији све до Манџурије, јапанских острва и сибирских степа.

Фазани припадају реду *Galliformes* и породици *Phasianidae* која је подељена на дванаест родова.

Са становишта ловства најзначајнији је род *Phasianus,* (прави фазани). Географске расе *Phasianus colchicus (Linne* 1758) разврстане су у шест основних група и четрдесет пет подврста у које су сврстане екстеријерно сродне географске расе које су међусобно повезане својом распрострањеношћу. Главни знаци распознавања су обојеност мужјака, док обојеност женки није значајна. На подручју Балканског полуострва најраспрострањенија подврста фазана је свакако *Phasianus colchicus* из подгрупа *colchicus, torquatus* и *mongolicus.*

Фазан је данас најбројнија и најпродуктивнија врста пернате дивљачи. Интезиван пораст броја фазана проистиче из чињенице да је то изузетно прилагодљива птица хабитату и свим променама које настају у њему. Повећање бројности фазанске дивљачи везано је с једне стране за велико интересовање ловаца за различите видове лова фазана, као и за повећане захтеве тржишта за производњу квалитетног меса.

Данас је фазан стална дивљач у пољским ловиштима, са тенденцијом да у будућности потпуно насели брдовите терене, где се раније није јављао. У новом савременом приступу организације лова у отвореним и полигонским ловиштима примењује се техника насељавања са фазанима добијеним контролисаним начином гајења у фармским објектима, тзв. фазанеријама. За постизање што успешнијег насељавања ловишта фазанима произведеним у контролисаним условима, морају се у циљу обезбеђења услова за њихов успешан развој применити неопходне техничко-технолошке и биосигурносне мере. Усавршавање технологије савременог начина фармског узгоја фазана успешно се развија почевши од: производње јаја у селекционисаним матичним јатима, лежења у савременим инкубаторским станицама и специјалним просторијама за одрастање фазанчића, од првих дана до узраста када су најпогоднији за привикавање на живот у природи, пре-

ко исхране и примене биосигурносних мера.

Биосигуроносне мере су кључни фактор савременог узгоја и производње фазанске дивљачи. Оне обухватају све сегменте ове производње, почевши од избора локације за фазанерију, преко типа објеката, бројности матичних јата, технологије узгоја, па до здравствене заштите и хигијенских мера.

Ако кренемо од самог фармског објекта, може се у самом старту рећи да је темељ успешног одгоја фазанске дивљачи у контролисаним условима обавеза да се обезбеде услови у којима ће се она држати и репродуковати.

Фазанерије морају бути удаљене од насељених места, локацијски дефинисане на оцедитом и умерено сувом терену, заклоњене од директног утицаја ветрова и окружене амбијентом који представља природно станиште фазана. Такође треба избегавати близину прометних путева, далековода високог напона, депонија отпада и других фармских објеката.

Фазанерије као фармски објекти су најчешће са заокруженим циклусом производње, у оквиру којих постоје матична јата различите бројности, инкубаторске станице, објекти за узгој фазанчића до момента испуштања у ловиште и неопходни објекти за нешкодљиво уклањање лешева угинулих животиња.

Са аспекта биосигурносних мера које се спроводе упоредо са технолошко-техничким фазама производње, важно је дефинисати мере и поступке које ће обезбедити максимални здравствени статус фазанерије као фармског објекта.

Прва фаза у успешној производњи фазанске дивљачи у контролисаним условима је формирање матичног јата, водећи рачуна о капацитету производње с једне стране, а исто тако водећи рачуна о квалитету и квантитету продукције јаја у расплодним волијерама. Фазани су полигаме животиње, што значи да један фазан у природи око себе окупља око четири до седам женки, па се стога и препоручује уколко је то могуће да се формирају волијере за расплод у којима је смештен наведени број јединки. У току ове фазе узгоја неопходно је спровести превентивне мере заштите матичног јата путем вакцинације против атипичне куге живине. Три до четири недеље (минимално двадесет један дан) након спроведене вакцинације, врши се методом случајног избора узимање крви од вакцинисаних једнки у циљу провере стеченог имунитета. Упоредо се врши контрола јата на статус *salmonelle*, контролом одређеног броја јединки методом случајног избора, у временском периоду од три месеца. Поред контроле јата на статус *sallmonele,* врши се и бактериолошка контрола фецеса матичног јата, најмање једном у три месеца.

Друга фаза технолошког поступка производње са аспекта биосигурности су инкубаторске станице.

Инкубаторска станица се састоји од просторије за чување јаја, просторије за смештај инкубатора и просторије за смештај ваљаоника. Јаја се сакупљају неколико пута у току дана, а пре складиштења се одбацују мала, велика и јаја неправилног облика. Сакупљена и одабрана јаја се смештају у посебну просторију са температуром од 10-14°C и релативном влажношћу од 60%. Измена ваздуха је обично путем природне вентилације. Јаја у складишту остају 5-10 дана и слажу се у картонске кутије, које се користе за транспорт јаја у живинарству. Сва јаја сакупљена за инкубирање дезинфикују се формалдехидним парама, тако што се просторија третира у трајању од 30 минута. Пре улагања првог насада обавља се дезинфекција касета и инкубатора формалдехидном паром у трајању од 30 минута, а затим се инкубатор добро изветри. Након двадесет једног дана проведеног у предваљаонику, јаја се пребацују у ваљаоник, смештен у засебној просторији. Остаци неизведених јаја се из ваљаоника сакупљају и нешкодљиво уклањају (бацањем у јаму гробницу или одношењем од стране комуналних служби).

Важно је посебно напоменути да се са аспекта биосигурности посебна пажња обраћа на улаз јаја у инкубаторске станице, водећи рачуна о спровођењу мониторинга јаја на микробиолошку контаминацију. Као мера микробиолошког мониторинга предвиђа се узимање брисева са радних површина инкубаторске станице, самих јаја и уложака за јаја. Након поступка ваљења јаја узимају се и узорци неизведених јаја, пилића заосталих у расту и првог измета пилића. Важно је напоменути да се у овој фази врши детекција тзв. валионичног отпада на присуство салмонеле.

Трећа фаза, контроле са аспекта биосигурности је фаза у којој се врши контрола батерија или просторија-боксева са подним системом смештаја, које се користе за прихват фазанских пилића. Зграде за прихват фазанчића могу имати два типа прихвата – класичан са просторијуама које су издељене на боксеве, чији је под прекривен шушком, пиљевином или песком у коме се налазе вештачке квочке (грејалице) и батерије. Просторије са вештачким квочкама сазидане су у два низа, а комуникација између просторија обавља се помоћу пролаза, који се по потреби могу затворити. У свакој просторији постављене су грејалице, чији број зависи од величине просторије, хранилице и појилице. Основа је под посут слојем песка дебљине 3-4 цм или шушка. У времеуношења фазанчића температура у просторијама мора да износи 26°C. На просторије се надовезују испусти са надстрешницом, ограђени плетеном жицом. Када су фазанчићи стари 15 дана, отварају се излази између просторија са вештачким квоч-

кама и испуста. Батерије за одгој фазанчића су најчешће у више етажа (најчешће 3-5). Површина једне етаже је уобичајено око 2,60 м^2, капацитета 150 фазанчића. Конструисане су од метала. Дезинфекција батерија се обавља пламеном или некородивним дезинфекционим средством. Првог дана оптимална температура просторије је 27°C, а у батеријама 35°C, с тим да се сваки дан снижава за по један степен. Осветљење је непрекидно током 24 часа.

У оба типа одгоја, пре усељења фазанчића,објекти се морају механички очистити, опрати, дезинфиковати и окречити. Жичани делови зграда - испусти и надстрешнице, се механички чисте и дезинфикују хемијским дезинфиционим средством које нема корозивна својства. Хранилице и појилице се износе, механички чисте и потом дезинфикују слично као и код узгоја живине.

Земљиште испуста се припрема идентично као и у волијерама. Ради дезинфекције шушке високу ефикасност је показао раствор натријумбикарбонта који се прска по шушци а затим оставља да се осуши, чиме се избегава појава гљивица. У оквиру ове фазе врши се контрола микробиолошког статуса хране и контрола пилића старости четрнаест до двадесет један дан на присуство *sallmonele*.

Код младих фазанских пилића старости четрнаест дана спроводи се једнократна вакцинација против атипичне куге перади. У току самог поступка производње у овој фази прати се статус самих пилића и бројност угинућа по данима узгоја.

Једна од критичних фаза је четврта са аспекта узгоја, биосигурности и адаптације фазанског подмлатка на околину, тј. на боксеве са испустима.

Волијере сачињавају затворене целине у којима се држе матична јата и излегли фазани до момента испуштања у ловишта. Сваки део са стране и одозго ограђен је плетеном жицом висине 2 м. У унутрашњости волијере налазе се хранилице, појилице и надстрешнице. У највећем броју фазанерија под волијера је од земље, која је засађена детелином, сунцокретом или сирком. По изласку птица из волијере, неопходан је њен одмор од најмање 6 месеци пре насељавања новог јата. То се постиже постојањем већег броја волијера у оквиру фазанерије и држањем матичног јата само у једној од њих док се друге чувају за прихват фазанчића. У циљу дезинфекције земљишта потребно је да се сваке године цела површина волијере преоре, посипа се кречом у праху, а после 5-7 дана површина се преорава поново и земљиште припрема за сетву детелином, сунцокретом или сирком. Жичани делови волијере и надстрешнице се по исељавању и пред пријем новог јата механички чисте и дезинфикују хемијским дезинфиционим средством које нема корозивна својства. Хранилице и појилице се износе из волијера, механички чисте и потом дезинфикују слично као и код држања живине. У току ове фазе врши се контрола имуног статуса јединки на спроведену вакцинацију против атипичне куге перади, при чему се узорковањем крви врши контрола статуса јединки на присуство *sallmonele*. У оквиру ове фазе врши се узорковање фецеса једном у току три недеље на бактериолошку претрагу.

Као посебна фаза технолошког поступка производње дефинисана је фаза прилагођавања фазанских пилића на околину у волијерама за подивљавање. Волијера за подивљавање у оквиру фазанерија надовезује се најчешће на објекте са испустима. Када фазанчићи достигну старост од двадесет дана приступа се подизању жице између волијере и испуста. У волијерама фазанчићи остају до пете или шесте недеље старости, када се транспортују до прихватилишта у ловиштима као њиховим будућим стаништима или до преласка у зимску волијеру ако се користе за матично јато.

Други начин је поседовање посебних волијера са зиданим објектима и испустима са надстрешницама, које су ограђене плетеном жицом. Жичани делови волијера, покретна и непокретна опрема у њима и земљиште се припремају за насељавање, као и у волијерама за прихват матичног јата. Зграде у оквиру волијера се пре насељавања младим фазанима припремају детаљним чишћењем, прањем, дезинфекцијом и кречењем.

На крају можемо закључити, да је примена биосигурносних мера упоредо са савременим технолошким поступцима производње основ успешности фармске производње фазанске дивљачи у контролисаним условима.

Зато је неопходно да се у организацији фармске производње фазанске дивљачи посебним протоколима, од стране овлашћених организација, дефинишу све непходне профилактичке мере и планови стандардне санитационе процедуре, који ће се континуирано спроводити и евидентирати у циљу постизања добре произвођачке праксе.

У фамилији Бовида, осим моћне и јаке дивље животиње – америчког бизона, на кога прво помислимо, постоје и афрички, али и европски бизони – зуброви, којих као заштићених примерака још увек има у Пољској, али и Литванији, Белорусији, Украјини, Словачкој и Румунији (Enciclopedia Britanica).

Опстанак европског бизона – зубра на старом континенту је доведен у питање почетком XX века. До границе истребљења врсте дошло је 1921. године, када је у Бјеловешкој прашуми, у Пољској, ловокрадица одстрелио последњег зубра. У то време шуме и прашуме Европе су већ остале без највећег представника групе Бовида, како му име рода гласи у биологији. На иницијативу главног уредника „Пољског ловца“, J. Stolcmana, 1923. године, основано је Међународно друштво за заштиту зубра. Тих година, друштво је у ЗОО вртовима и парковима европских градова регистровало 67 примерака преживелих бизона. Већ 1925. године у Бијеловешку прашуму насељено је пет бизона из ЗОО вртова и приватних резервата.

Пре само неколико векова, бизон је живео готово у свим европским шумама. У доба владавине Карла Великог било га је у Hartcu и Саксонији. У XVI веку су га ловили у Литви, а до XVIII века настањивао је шуме у Пруској. У карпатским прашумама

Зуброви – повратак кући?

На помен бизона углавном се сетимо каубојских филмова. Мало је познато да си они крстарили Карпатима и плодном земљом Србијом. Упркос истребљењу, остали су у народној пословици и топонимима

Трансилваније, у столетним лужњаковим шумама било је зуброва. Из Француске је нестао у XIV веку. У Пољској је било највише среће за ове животиње. У XII веку, зубар је био под краљевском заштитом, па је због ловокраће могла бити изречена и смртна казна. Тако су све до почетка XX века у Пољској остала два стада бизона – око 700 примерака.

Насеобине зубра у средњевековној Србији

На Балкану је био чест у Пеони, родопским и балканским планинама у Бугарској. Народ је по његовим боравиштима и успешним местима лова називао пределе, изворе и реке, који се по топонимима и данас препознају. Постоји Зуер планина код града Трна у западној Бугарској, наспрам Власинског језера, као и Зуберово брдо код Градачца, у Босни.

Средњовековна Србија је била далеко богатија шумама, водама и пашњацима него данас. Овакви природни услови погодовали су опстанку и животу многих врста дивљачи и звери, па и зуброва. Летописци из XIV века карактеришу подручје Србије као „Diversarum ferarum, nationibus, repletum". Гијом Адам (према К. Јиречеку: „Историја Срба"), пише да је 1332. године „Краљевина Рашка право благо, богата житом, вином, уљем и месом, земља кроз коју протичу изворске воде и реке, украшена густим шумама, ливадама, луговима и планинама. Пуна дивљачи сваке врсте".

Многе животињске врсте су тада гајене. Приликом похода угарског краља Андрије II на Србију, у знак примирја 1214. године у Равном (Ћуприја), Великом жупану Стефану Немањи краљ поклања „туре и турице" (дивље говече). Управо ту, у центру српске средњовековне културе, на простору изнад манастира Раваница, све до Ресавице и Сењског рудника налазимо топониме који говоре да је предео, који се простире на око 100 km^2, био царско ловиште и узгајалиште зуброва. Бивољи врх, село Биково, пашњачка долина у јужном Кучају – Валкалуци, говоре о присуству бикова, бизона и дивљих говеда у овом делу Србије. Све тезе потврђује налаз лобање бизона 1980. године, у долини реке Мораве, која се чува у селу Сисевцу.

Јужно од Ресавице налази се предео од неколико брда који се зове Зуброво, где у подножју извире Зубровски поток, који се низводно претвара у Зуброву реку, где се северно изнад манастира Раваница формира насеље Зуброва.

Подручје планине Голије, такође је у средњовековној Србији било станиште зуброва. Река Изубра, која тече недалеко од манастира Студеница улива се у реку Студеница. Њен назив потврђује да су Немањићи у близини својих задужбина гајили зуброве. Након великих сеоба 1475. године, земља остаје углавном празна, што је трајало готово 200 година, јер су турски освајачи заузимали градове. Развој догађаја погодовао је крдима зуброва, па се оправдано сматра да се европски бизон у овим крајевима задржао до почетка XVII века.

На грбовима српских владара представљени су најјачи и најмоћнији представници птица и животиња. На грбу и штиту Кнеза Лазара поред витешких обележја налазе се и рогови зубра.

Месо зубра (бизона) веома је цењено и то је разлог његовом истребљењу. Има сличан укус говедини, али је слађе и има грубљу текстуру. Има висок садржај протеина и екстремно низак садржај холестерола (у просеку 30% мање од говедине), док су садржај

масти и енергетска вредност двоструко мањи.

Последњих година све је више иницијатива да се зуброви врате у своју прадомовину. Оваквих намера има и код нас, било да се ради о сточарском узгоју или простом насељавању крда (интродукцији), као што је то учињено са дабровима у Засавици пре пет година. Надамо се да ће бар једна уродити плодом.

Љубиша Мариновић

На стручном испиту

Сушење бреста

Дипломирани инжењер шумарства из Ваљева полаже стручни испит и након првог питања и пар потпитања даде добар и сажет одговор. Такође, и после постављеног и другог питања пружи одговор за сваку похвалу.

Презадовољан испитивач, на дате одговоре кандидата, постави и треће питање, које је гласило: Сушење бреста.

Кандидат прибележи питање, дуго пућута и нешто се мешкољи, али никако да почне. Да би мало олакшао младом Ваљевцу испитивач допуни питање: Колега ако вас сусед пита зашто се брест масовно суши, како бисте ви то стручно објаснили суседу? Кандидат поново мало пућута, склопи свеску, устаје и каже: Знате ја бих суседу то добро објаснио и он би сигурно био задовољан одговором, али тај одговор није за ову прилику, него да се још једном видимо. Тако и би.

Мр Милош Б. Прљинчевић, Vancouver, Канада

Игра природе збунила дрвосече и шумаре

КРСТ УРЕЗАН У СРЦУ БОРА

У срцу стабла белог бора, који је у планини Босање код Нове Вароши оборен уз помоћ моторне тестере ндрвосеча Славко Мариновић (53) пронашао је као длетом урезан крст, правилних линија и ивица. Крст око кога се део годова развија у облику ћириличног слова „С“, Славко је пронашао у бору одсеченом усред велике шуме,на планинском превоју који мештани оближних села од памтивека зову Крстата оморика.

Део стабла са урезаним крстом сада се налази у Славковом породичном дому у Новој Вароши. Друге делове стабла на којима је крст мање изражен узеле су Славкове колеге дрвосече, да их у својим кућама чувају као велику светињу. Мештани у великом броју обилазе пањ и место на коме је у Босању посечен бор,кажу да су некада,на превоју Крстата оморика,током литије селом застајале крстоноше.

– Прво нисам мога да верујем својим очима, умало ми моторна тестера није испала из руку. Када сам се мало прибрао, сагнуо сам се и пољубио крст на пању и стаблу, а онда позвао колеге Станка Бојовића и Љубинка Бандуку да и они погледају шта је све божија сила у стању да уради и створи. Мада дуго радим овај посао, овакво нешто још нисам видео – каже дрвосеча Славко Мариновић.

Бор посечен на Крстатој оморици, пречника на пању 35 центиметара и дужине 25 метара, према броју годова стар је око 45 година. Посађен је, највероватније у једној од акција пошумљавања Босања, а последњих недеља на том подручју шумари и дрвосече у склопу редовних активности на заштити шума врше проређивање стабала.

– Крст који је пронађен у срцу белог бора истинско је чудо и божји дар и овако нешто још нисам срео у својој дугогодишњој пракси.Обично део стабла који унутра трули прати границу годова, а овде их пресеца – каже **Милан Баранац**,директор Шунског газдинства у Пријепољу.

Жељко Дулановић

Чудо ūрироде: дрвосеча Славко Мариновић

Шума Крстата оморика, према причи мештана села Амзићи и Вилови,име је добила по огромним крстатим стаблима четинара који су прекривали пропланак планине Босање.

- И Тарабићи у својим пророчанствима помињу три крстате горе.Можда је ова Крстата оморика једна од те три горе,а овај крст пронађен у срцу белог бора нека врста поруке – кажу мештани.

Знамење: ūосечено сшабло белоī бора

Времеплов

Шумске жандарме је постављао министар

У циљу што боље заштите државних шума, по Закону за шумску жандармерију двадесетих година XX века, уводи се поред чувара државних шума и шумска жандармерија.

Шумске жандарме је постављао министар шума и рудника. Распоређивани су по шумским управама и били под њиховом непосредном ингеренцијом. У суштини они су били помоћници чувара шума у одређеном рејону. Носили су оружје и шумарски знак на капи, а морали су полагати и заклетву.

Дужност им је била: чување државних шума и заштита ловних и риболовних подручја од свих противправних радњи по дотичним законима. Шумски жандарми су били распоређени на целој територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и њихов број одређиван је сваке године Буџетом. Своје добро владање је морао сваки жандарм доказивати у општинском суду.

Јован Златић

Да се не заборави

Аксиом

У спомен проф. Свети Живојиновићу

Свако јутро шетам одмереним кораком испод дворeда платана на Котежу II у Панчеву, слушајући пој птица. Пролеће је, мај месец, а сећања из студентских дана навиру. Галаму у сали за предавања заменио је тајац када смо за катедром угледали професора Свету Живојиновића. Био је мало виши од средњег раста, са наочарима велике диоптрије, издуженог лица на коме се истицао повећи нос. Није ми одавао повољан утисак. Међутим, из његове личности избијала је велика енергија. Сви смо поседали и у сали је завладала тишина. Чуо се само благ мелодичан глас професора. Причао је како је ентомологија досадан предмет али у исто време занимљив, представља заједницу најбројнијег живог света на Планети.

Још и данас са тог првог предавања остала ми је урезана реченица: „Децо ако вам у животу буде тешко а нема ко да вам помогне, слободно се мени обратите".

Заволео сам Ентомологију, учило се о инсектима, које смо у свакодневном животу сусретали. Прошао је јунски испитни рок. Једног дана поранио сам у кабинет професора. Седео је загледан у неки часопис. Подигао је поглед и рекао: „Седите колега, шта хоћете? "

Подсетио сам га на речи изговорене на првом часу и испричао да од мале очеве плате једва преживљавамо, а брат и ја се школујемо.

„Колега обратите се факултетском одбору, они организују рад студената преко лета".

Професоре то је уиграна екипа која заједно ради сваке године, рекао сам.

„Дођите у понедељак рано, видећемо да вам дамо нешто да радите".

У понедељак сам поранио на факултет, чекујући да професор наиђе. Одједном врата кабинета су се отворила и професор ме позвао да уђем.

„Хоћете кафу или ракију?" Одбио сам.

„Колега, нећемо моћи да вас плаћамо преко рачуна већ преко путних рачуна. Сада идите код доцента Васића да вам да посао.

Доцент Константин Васић је ставио испред мене парче стиропора, истресао два три поткорњака, на парче картона, поквасио четкицу и са њом исправио ноге поткорњаку.

„Ево видите колега, овако ћете и ви да радите. Кад се осуше поткорњаци, слагаћете их на стиропор. Радићете до девет сати".

Око пола девет ушао је Васић и запрепастио се када је видео да су сви поткорњаци сложени на стиропору. Мало промуклим гласом да сам га једва разумео тихо је рекао: „Колега то вам је била норма за цео дан,успорите мало јер ћете изгубити вид а сада идите на доручак".

Наставио сам да радим и око једанаест сати ушао је Томић, асистент омиљен код студената, на вежбама је стрпљиво објашњавао онима који нису разумели материју, по два или више пута понављао шта треба да упамте.

„Пошто сте испунили норму, имате дозволу професора да одете раније кући. Обавезно бар пола сата гледајте у зелену траву да вам се очи одморе", рекао је.

Аксиом - важно правило: ***Пре него што почнеш да радиш нов посао, распитај се колика је норма и труди се да радиш у оквиру ње***, била је порука професора Свете Живојиновића.

Препарирао сам поткорњаке недељу дана придржавајући се норме коју је Васић одредио. Једно јутро, професор ме упитао: „Колега да ли бисте ви са доцентом Васићем ишли недељу дана у Кленак да радите?" Прихватио сам. У понедељак око девет сати стигли смо у Шумску управу Кленак. Сачекао нас је шеф управе. Поподне смо отишли до расадника који се налазио око 200 метара од обале Саве. Висина садница тополе је била од метар и по до два метра. Васић је савио једну садницу и показао ми вршне листове на којима су се виделе групе јаја инсеката величине главе чиоде. Наш посао је да у расаднику извршимо бројање легала и јаја у леглима совица.

Сутрадан, већ у шест сати били смо у расаднику и почели са радом. Када сам стигао до краја реда, видео сам да је Васић стигао тек до средине реда. Други ред сам радио спорије сачекавши да ме Васић стигне. Била је паклена врућина и Васић је предложио да радимо пре подне до десет и по подне од пет до девет сати. И све је било добро док сам се држао Томићевог и Васићевог савета.

Међутим, једно поподне спремало се невреме и ја сам радио брже, остављајући Васића на пола реда иза мене. На средини реда, зајапурен у лицу и једва дишући, Васић је рекао: „Станите колега, ви не радите добро!" Боље да ми је ударио шамар... Сав бесан, предложио сам да одабере један ред у коме бих ја ишао испред њега, бројећи легла и јаја совица, а он би то исто рад ио иза мене. На крају би упоредили податке и видели ко је у праву. Као мерило узели бисмо његово бројање. Тако смо урадили и ја сам изнео резултат мога бројања. Васић се насмејао и рекао: „Колега, били сте у праву. Прекидамо посао, идемо да нас пљусак не ухвати на отвореном пољу."

Гласно смо расправљали о догађају који се десио и одједном се зачуо професоров бесан глас: „Ако имате шта да расправљате, урадите то у канцеларији а не да вас чује пола села."

Кад смо стигли до управе професор је позвао Васића на разговор, а одмах потом и мене. Дочекао ме питањем: „Колега, да ли ви можете да радите са Васићем и да ли имате неке примедбе на његово понашање за време рада?"

Чули сте нашу расправу, ја не волим да ми се неосновано каже како не радим добро.

Професор је ћутао, а ја сам рекао да ћу од сутра да радим како доцент Васић каже.

„Знате колега, када се двоје свађају ту од посла нема ништа.Васић се изјаснио да добро радите само много брзо."

Савет или Аксиом који ми је поручио професор Света Живојиновић, често сам користио у пракси. Волео сам људе који су радили на заштити шума, јер су сви били стрпљиви и тихи.

Забележио јула 2007. године
Ђорђе Ђуричковић, дипл. инж.

Стопе и трагови дивљачи

- сисари -

Књижицу Стопе и трагови дивљачи – сисари, коју је издао Ловачки савез Словеније, а чији оригинални наслов гласи *Stopinje in svedovi divjadi – sesalci*, као корисно и веома интересантно штиво Ловачки савез Србије је превео на српски језик и учинио је приступачном ловцима Србије и свим другим корисницима и љубитељима природе и дивљачи. Бићете зачуђени, колико се лако животињски „записи" на блатним шумским путевима, у снегу или око каљуга могу препознати. Препознавање стопа и трагова, као и других знакова присуства дивљих животиња је знање које, у ово савремено доба све бржег развоја и отуђења од природе, има на жалост све мање људи. Објављивањем и у нашем листу ове књижице, настојимо да вам што више приближимо тај тихи а „гласни" говор дивљих животиња.

Фото: M. Cerar, Diana

Фото: M. Cerar, Diana

Јеж

Телесна маса:
0,5 до 1,2 кг

Висина у гребену:
20 до 30 цм

Време парења:
Мај/јул

Време кођења:
Јун/август

Број младунаца:
3 до 6

Станиште:
Пре свега рубови шума, паркови и вртови

Понашање:
Активан, пре свега ноћу. У опасности се склупча у бодљикаву лопту.

Посебности:
Преспава зиму. Биљојед.

Траг

Стопало (шапа)

Измет

Стопа

Јазавац

Телесна маса:
10 до 20 (25) кг

Висина у гребену:
30 до 35 цм

Време парења:
Март/август

Време кођења:
Фебруар/март

Број младунаца:
2 до 6

Станиште:
Шуме, заједно са сеоским површинама, травњаци и њиве

Понашање:
Активан, пре свега ноћу по мраку, зиму предрема

Посебности:
Живи у јазбинама. Сваштојед је.

Траг

Стопало (шапа)

Измет

Стопа

Шумарски

енглеско-српски речник

Мр Ана Тонић

Речник стручних термина из области шумарства намењен је стручњацима и студентима као допуна уз стандардни енглеско-српски речник, пошто се многи стручни термини не могу наћи у стандардним речницима, или се налазе у својим другим значењима.

Због мултидисциплинарног прилаза газдовању шумама, општекорисних функција шума, нових иницијатива и директива, као и глобалних промена, речник шумарства се проширује и уносе се стално нови термини из разних дисциплина.

Q

quail – препелица
quaking aspen, European aspen (Populus tremula) – јасика, трепетљика
quarter sawing - четвртање
quarter-sawed board - блистача
quarry – каменолом, мајдан
quick beam – (Sorbus aucuparia) јаребика
quick fence – жива ограда
quick lime – негашени креч
quick sand – живи песак

R

raceme - гроздаста цваст
rack - влака, стаза за извлачење
raft - сплав
raftwood - плављено дрво
railway sleeper, railroad tie - жељезнички праг
rainfall - падавине
rain gauge - кишомер
raindrop erosion - ерозија кишним капима
rake for uprooting - грабуље за крчење
ramification - разгранатост
random sample - случајни узорак
range – ревир; пашњак; ареал; делокруг; опсег, асортиман производа
range of mountains - планински ланац
range finder; range recorder - даљиномер
range of distribution - ареал распрострањења
ranger - лугар, шумар, чувар парка, пољски чувар
ranger district - лугарски реон
rasp - турпија
raspberry - малина
ray - сржни зрак; трака дрвета
reaction wood - реакционо дрво
real estate; real property - имање, посед, власништво над земљом
rear wheel drive - погон на задње точкове
rearing station - станица за узгој дивљачи, узгајалиште
reclamation - рекултивација, мелиорација
reconnaissance - рекогносцирање
recruitment - урастање; попуњавање
red heart - црвено срце
regeneration cut(ting); reproduction cut(ting); reproductive felling; renewal felling – оплодна сеча прореда
regeneration interval; regeneration period - подмладно раздобље
regeneration performance assessment, RPA - оцена регенеративне способности
regular uneven-age structure - равномерна разнодобна структура
regularized dried timber - еглизована сува грађа
regularized green timber - еглизована сирова грађа
rehabilitation - рехабилитација, санација
reinstatement of the environment - враћање животне средине у претходно стање
reloading - претовар
remore sensing - даљинска детекција, даљинско осматрање
remote control - даљинско управљање
removal cutting, opening up, overhead release cutting – сеча осветљавања
Removal Unit, RMU - јединица смањења емисија једнака 1 метричкој тони CO_2 еквивалента
renewable – обновљив
ridge planting - садња на насипе
repair planting; blank-filling; gapping; after-planting; beating up – допунска садња; попуњавање
resaw – растругати
reserve tree, reserve seed tree, old-crop tree – причувак, остављено стабло
resin bleeding, resin tapping – смоларење
resin duct – смони канал
restocking – попуњавање залиха
restricted distribution - ограничен ареал
retail trade – трговина на мало
rift-sawn board - блистача
rill erosion – браздаста ерозија

Сјај духовне благости „Чича Миће са Жутог Оглавка“

Уметник се препознаје по стваралачком немиру и загледаности у небески бескрај.

Лепоту живљења препознаје и изазива свуда око себе. Посебно лепоту природе. Није ни чудо јер је писац Милан Петровић рођен у Шумадији, студирао шумарство, Шумадију носио увек у срцу и Шумадији се вратио како рече: „да оплемењујем природу и да природа оплемењује мене својом лепотом“. „Пуца одавде бескрајна лепота...“

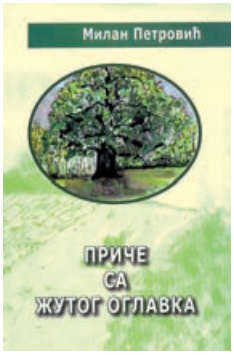

У ‚Причама са Жутог Оглавка“ Петровић је испричао своју оду љубави према животу. Иако их је разврстао у четири групе, оне чине једну животну целину. Писац је кроз све приче покушао да ту своју неизмерну љубав коју је носио у срцу, пренесе и угради у срца свих људи који би његове приче прочитали. Кроз своју блискост према завичају исказао је љубав и према целој овој нашој планети што лебди у бескрајима космичких простора.

Његов пријатељ, тристогодишњи храст, дочекивао га је са далеких путева раширених крила, испод којих је Петровић записивао своје танане приче које су пред нама.

Књижевни критичар Милутин Лујо Данојлић ове приче назива „Осматрачинцом живота“.

Жути Оглавак је једно брдо у пишчевом завичају, али је то и тачка са које аутор посматра свој животни пут, са које полази и којој се враћа да среди стечена животна искуства и исприча нам свој доживљај света и људске судбине. Основна порука ових прича аутобиографског карактера јесте да ће живот победити смрт и хуманост тријумфовати над злом.

Аутор је у овим причама у сталном дослуху са природом „Птичији хорови“, „Рат са термитима“, „Шумско сироче“. Ове приче имају еколошку подлошку да је свет јединство материје и бића, и да свако нарушавање те равнотеже може да буде врло неповољно по све становнике ове планете. Ове приче су поучне за млађе нараштаје како се треба чувати животна околина. Како живети? Кажу да је мудрост на крају Волтеровог „Кандида“: „Треба неговати свој врт, стопити се са природом, живети у складу с њом и по њеном ритму.“

Упутно је прочитати пишчев увод у „Сотону у златним бисагама“ па разумети како настаје право књижевно дело. Дело има темеља у животу, у пишчевим емоцијама кад га дуго носи у себи, а почиње да га пише тек када почне незадрживо да продире из стваралачеве душе, када мора да нађе облик у писаном тексту, као што се догодило нашем аутору 6. априла 2002. године, када му се за тим указала неодложна духовна потреба. Стваралачка плима се зауставила 2005. године на пет стотина једанаестој страни завршеног романа о подлој владавини сотоне у људским душама.

Радњу романа реализује више личности. Међу њима је тешко одредити главног јунака. На симболичном плану главна личност би био Сотона, али ђаво делује из потаје, скривено, невидљиво, него...

„Ако бисмо тражили главну идеју романа, онда бисмо најмање погрешили када бисмо закључили да нас Милан Петровић упозорава да је похлепа за богатством један од највећих грехова који од људи ствара моралне наказе и чудовишта спремна на свако зло које ни сотона не би могао да изврши. У време када се код нас догађа невиђена пљачка народних добара, ову поруку треба имати на уму“. из критике Милутина Лује Данојлића

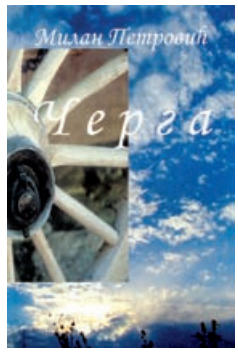

Роман „Черга“ је специфичне садржине настао из приче о отмици дечака, ослепљивању и прошњи у черги. Ово је кострур приче коју писац уметнички обликује у роман необичне духовне лепоте. Што би

Милан Петровић

рекао Антоан де Сент Егзипери у „Малом принцу“ да човек само срцем добро види. Уметношћу се сви бранимо од живота, свако на свој начин. Главни јунак је изабрао музику. Из једне черге настала је нова „черга“, што је уместо поговора изучена порука да је „Живот черга“. Овај роман треба прочитати јер ћете се осетити чвршћим, емотивнијим и саосећајнијим са хендикепираним људима угледајући се на њихову чврстину и борбу.

Типичан наш еротски роман „Да ли је Миња била курва“ по начину описа еротских сцена сматра неком српском Кама сутром (староиндијски уџбеник за вођење љубави и сексуалну праксу).

Ова занимљива проза чита се у једном даху, јер садржи узбудљиве приче, испричане на реалистички начин, са примесама натуралистичког доживљавања стварности и односа међу људима.

Милан Петровић по занимању шумарски инжењер, а по вокацији писац са значајним талентом и умећем да људској збиљи да прави емоционални и рефлексивни оквир.

Као што је Бора Станковић сачувао душу старог Врања у својим делима тако Милан Петровић чува своју Шумадију од заборава.

Снежана Цветковић, проф. српског

MACHU PICCHU – ИЗГУБЉЕНИ ГРАД ИНКА

Machu Picchu („Стари Врх“) је преколумбијски Инка град смештен на 2.430 m надморске висине на планинском гребену изнад Урумбамба долине у Перуу, око 112.5 km северозападно од Cusca. Вероватно је најпознатији симбол Инка империје и често се сматра да је то „Изгубљен град Инка“.

Место је стављено под заштиту као Светска културна баштина 1983. године и описано је као „апсолутно ремек дело архитектуре и јединствен доказ Инка цивилизације.”

Кад су шпански освајачи под вођством Франциска Пизара уништили највећи део народа Инка и убили Atahualpu, њиховог последњег владара, остатак је побегао у планинско утврђење у Андима. Одатле су пружали отпор конквистадорима још пуних 39 година. Шпанци су непрестано покушавали да пронађу скровиште устаника, али без успеха. Тек када су једног дана напади престали, јер су становници Machu Piccua били изумрли или се одселили, Шпанци су изгубили интересовање да нађу ово место.

У 19. веку почели су освајачи, пустолови, трагачи за златом и научници поново да траже Machu Picchu, али без успеха. Заборављен вековима од спољног света, мада не од локалног, 1911. године привукао је међународну пажњу Hirama Bingham-a, америчког историчара, који је радио као професор на Yel универзитету, и који је дао први научни доказ о месту и написао најчитанији рад о томе. Овај истраживач-археолог је тамо започео археолошка истраживања и употпунио надзор над тим подручјем. Bingham је смислио име „Изгубљени град Инка”, који је био и наслов његове прве књиге. Никада није признао онима који су га водили у Machu Picchu да су му помогли, наглашавајући да су само „локални гласови” били његов водич.

Machu Picchu се налази на 13°09’23” јужне географске ширине и 72°32’34” западне географске дужине. Референтна тачка за надморску висину је Свети трг, у близини главног храма, 2432,75 m.

Изграђен је око 1450. године, на врхунцу Инка империје, и био напуштен за нешто мање од 100 година касније, кад је империја изнемогла под Шпанским освајачима. Мада је трвђава била удаљена око 112 km од Cuscoa, главног града Инка, никад није пронађена и уништена од стране Шпанаца, као што је било и са другим Инка местима. Вековима, околна џунгла је расла и потпуно прекрила место, мада су многи знали за њено постојање.

Јединствени положај града у брдима, у коме је некада било смештено 10.000 људи, објаснио је због чега Machu Piccu нису могли да пронађу ни Шпанци, а ни многи истраживачи. Овај планински врх са терасастим грађевинама опасан је са трију страна провалијом дубине 700 м, кроз коју тече снажна бујица реке Урубамба (од које постаје Амазон). Четврту страну затвара планински гребен који не дозвољава прилаз.

Први поглед на Machu Picchu је сасвим магичан. Храмови, поља, терасе и купатила појављују се као део саме падине брда. Маркантан зелени рај, урезан у своје природно окружење, подељен је на три целине – урбана, религиозна и пољопривредна, где су структуре организоване тако да функције објеката одговарају облицима њиховог окружења. За пољопривредне терасе искористили су природне падине, док нижи делови обухватају зграде које су биле у поседу фармера и учитеља, а најзначајнији сакрални простори су лоцирани на врху брда, са кога се пружа поглед на бујну Урубамба долину, која се налази у подножју.

Bingham је истраживао град Vitcos, последњи Инка рефугијум и место отпора за време шпанских освајања Перуа после бројних година путовања и истраживања око те зоне, 1911. године је био одведен у тврђаву од стране Quechuans-а који су живели у Machu Picchu у оригиналној инфраструктури Инка.

У почетку боравка у Перуу, Bingham је изградио озбиљне односе са врхом перуанске владе. Као резултат тога, није имао потешкоће да добије потребне дозволе, штампање радова и дозволу да путује кроз целу земљу, као и позајмљивање археолошких чињеница.

Bingham је направио још неколико путовања и водио је ископавања на том подручју у току 1915. године. Написао је бројне књиге и радове о открићу града.

Вративши се на Yale Универзитет, Bingham је колекционисао око 5.000 објеката и предмета, који би били чувани као брига Yale-а до оног времена док Влада Перуа не затражи њихов повратак. Перуанска влада је затражила повратак целокупног културног материјала и на одбијање Yale-а да учини то, почеле су да се разматрају легалне акције, након чега је Yale ипак пристао да врати сав археолошки материјал.

Јелски историчар и истраживач Hiram Bingham допринео је да „изгубљени“ град привуче светску пажњу. Bingham и други поставили су хипотезу да је тврђава била традиционално место рођења Инка народа или духовни центар „девице сунца“, док су стараоци локалитета спекулисали да је Machu Picchu била царска одступница. „Зидови од правилно обрађених камених блокова појачавали су важна упоришта, тако да су браниоци са висине планинскога испуста могли те камене блокове да откотрљају доле, а да при томе сами не дођу у опасност“ објаснио је професор. Он, међутим, никад није нашао доказе за то да је град некада био озбиљно нападнут. И друге загонетке ове пограничне тврђаве остале су нерешене, упркос великом броју нађених гробова и остатака посуђа.

Истина је да је место било изабрано због своје јединствене локације и геолошких карактеристика. Каже се да силуете планине које се налазе иза Machu Picchu представљају лице Инка које гледа изнад и према небу, са највећим врхом, Huayana Picchu (што значи Млади врх), представљајући његов пробушен кљун.

На највишем врху терасастог брега налази се Храм бога Сунца, кружна кула са неколико прозора. Сваког 21 јуна, сунчев зрак пролази кроз један од прозора куле и дели на пола свету стену. Инка су били величанствени архитекте који су вешто уклопили свој камени град у шуму и огромне гранитне планине. Храм је пример изврсног каменорезачког заната Инка, са великим каменим блоковима глатко полираних и перфектно спојених.

Испод кружног Храма сунца налази се Краљевски гроб, са просторм који је у виду пећине а садржи церемонијалне нише и серију изрезбарених мотива, који представљају три нивоа постојања Инка света. Први, симболизован у виду змије, представља подземни свет, други, представља садашњи човеков живот, симболизован је цртежом јагуара, а највши степен, који је симболизован кондором, представља духовну раван бога. Краљевски гроб је било место проналаска бројних мумијских ископина. Пронађено је више од 100 остатака скелета, од којих је 80% било женских. Ова чињеница, поред других, наводи многе историчаре да закључе да је Machu Picchu у првом реду био настањен свештеницима и изабраним женама.

Године 1913. место је добило значајан публицитет у Друштву Националне географије, који су посветили цео свој априлски број Machu Picchu. Machu Picchu је 7. јула 2007. године изгласан од стране Нове отворене светске Корпорације за једно од седам светских чуда.

Проф. др Љиљана Вујковић

Амброзија

опасна коровска биљка

Амброзија је инвазивна коровска биљка, стигла је из Америке (где је аутохтона) у другој половини XIX века са семеном житарица, а ширење на Балкану је започето половином прошлог века. Интензивно ширење овог корова у источној и југоисточној Европи често се доводи у везу са нестанком великих пољопривредних задруга, након чега је земља остајала необрађена и слободна за ширење спонтане флоре. У нашем народу позната је још као лимунџик, фазануша и Краусова трава, а реч потиче од грчке речи ambrotos – бесмртан или неуништив. Име није добила по божанској храни грчких богова која даје бесмртност и уз нектар вечиту младост, већ је корен речи преузет, с обзиром да ју је тешко уништити као врсту. У Европи се данас може наћи око двадесетак врста амброзије. Стручњаци кажу да се шири невероватном брзином од 6 до 20 километара годишње. Присутна је свуда, по њивама, долинама река, уз путеве и пруге, двориштима, парковима...

Амброзија је једногодишња коровска алергена биљка, висине до 2 метра, веома разграната, лист је јајаст са уским режњевима перасто распоређеним, тамнозелене боје, са доње стране посут длачицама, а цветови су у облику гроздастих жућкастих цвасти позиционирани на врху биљке. Једна биљка може произвести више милиона зрнаца полена и више хиљада семенки које су веома отпорне на екстремне услове средине и задржавају клијавост у земљишту и после више деценија, чак и до 40 година. Цвета од јула месеца, па све до првих мразева, а најкритичнији период је август и септембар, када су у ваздуху присутне максималне количине полена.

Наша земља спада у област са високим ризиком за настанак алергијских реакција. Услед бројних фактора, нарушени услови животне средине, имуни систем знатног броја становника у овим тешким, кризним и стресним временима, затим алармантно ширење амброзије на нашим просторима, као и количина полена у ваздуху, довело је до пораста броја људи осетљивих на полен овог „бесмртног“ корова, за који тако рећи не постоје неповољни услови станишта.

Управо велика количина полена у овој биљци изазива јако алергијско дејство код знатног броја становника и уколико се не лечи изазива алергијску астму.

Очигледно, амброзија је проблем којим ћемо се бавити још дуго, дуго година. Најбоље је, кажу упућени, амброзију ишчупати из корена, а ако се ради о већим површинама покосити је на висину до 5 центиметара. Оно што је сигурно у сузбијању овог корова морају се укључити све надлежне институције, стручне установе, медији... Ако сви ми, свако од нас појединачно да свој допринос, у смислу да из корена ишчупа макар неколико биљака амброзије, сигурно ћемо лакше дисати.

Државе у нашем окружењу организовано су пришле решавању овог проблема након сумирања финансијских губитака због боловања становништва, услед алергијских реакција на амброзију. С обзиром да се амброзија на нашим просторима много проширила, а алергијске сметње изазване њеним поленом код људи су све масовније, чиме је директно угрожено здравље становништва, Влада Србије је 2006. године Уредбом обавезала све власнике и кориснике пољопривредног, грађевинског, шумског и другог земљишта да спроведу сузбијање и уништавање овог опасног корова.

■

Н. М.

Лековито биље

Аутор: Драган Недељковић

Подбел

репух, марта, коњски лопух

Станиште – Расте по песковитим и влажним местима, поред путева, на насипима, у речним коритима.

Дрога – Осушен лист и цвет. Бере се млад потпуно развијен лист, а цвет на почетку цветања.

Садржај – Лист подбела садржи до 10% киселе слузи и инулина, око 5% танина, мало флавоноида и горких материја. Поред тога садржи и пиролизидинске алкалоиде (ПА), нетоксичне тусилагин и изотусилагин и токсичне сенеционин и сенкиркин, због чега је његова употреба потенцијално опасна.

Деловање – Слузне материје облажу упаљену слузокожу дисајних путева и спречавају надражај и смирују кашаљ. Зато се подбел користи као експекторанс и антитусик код бронхитиса и разних врста кашља. На истом принципу се заснива и примена подбела код запаљенских промена слузокоже желуца и црева.

Употреба – Чај: 1,5-2,5 г дроге се прелије са 150 мл кључале воде и остави да стоји око 20 минута поклопљено. Због присуства токсичних пиролизидинских алкалоида који могу довести до оштећења јетре, употреба подбела је ограничена на 3 к.к. дневно (макс. 9 г), најдуже 4 недеље.

Употреба је оправдана само у дозвољеним количинама, јер се ови алкалоиди слабо растварају у води и при уобичајеном кратком времену екстракције раствара се само мали део токсичних пиролизидинских алкалоида. ■

Вранилова трава

мравинац, црноврх

Станиште – Осунчани обронци, поред шума и шибљака у брдском подручју.

Дрога – Вршни део биљке у цвету.

Садржај – Биљка садржи око 1,2% етарског уља чије су најзначајније компоненте тимол и карвакрол. Садржи и око 2% сесквитерпена који доприносе ароми, 1% флавоноида, танине, витамин С и др.

Деловање – Вранилова трава је благ седатив, побољшава знојење и олакшава искашљавање. Због садржаја деривата фенола тимола има антисептично деловање што доприноси смањењу упала у желудачно цревном тракту, а такође је погодна и за третман инфекција усне дупље. Препоручује се код смањеног лучења желудачних сокова, против нервозе желуца, подригивања и штуцања.

Употреба – Чај: 1-2 кашичице суве дроге се прелије са 150 ml кључале воде, поклопи и после 20 минута процеди. Пије се 3-4 пута у току дана 15-20 минута пре јела. Неки аутори упозоравају да је не треба користити код особа са повишеним крвним притиском и високом температуром.

Вранилова трава се може користити у виду топлих облога које помажу код болних отока и реуматских болова. Етарско уље вранилове се користи у производњи сапуна и парфема. ■

Брошуре о гљивама и лековитом биљу можете наручити на тел: 063/278-941
Сајт: www.seoski-turizam.org.rs

ЈП „СРБИЈАШУМЕ“ – ШГ „БЕОГРАД“
Пословница општег туризма
Његошева 44, 11000 Београд ▪ Тел/фах: 244-09-08; 2454-467
ж.р. 355-1043928-86
Лиценца Министарства за туризам бр. 283 А кат.
ПИБ. 100002820
e-mail:sumetours@yubc.net

ВРЊАЧКА БАЊА 2009.

ХОТЕЛ	Пун пансион			
	1/1	1/2	1/3	АПП
ЗВЕЗДА ***	2.700,00	2.200,00	1.800,00	3.100,00
ФОНТАНА ** Реновирани део	2.700,00	2.200,00	1.800,00	3.100,00
ФОНТАНА **	2.000,00	1.700,00	1.400,00	/

КОПАОНИК 2009.

АПП „СРБИЈАШУМЕ“ КОПАОНИК 2009.
Цена најма 1/4 апартмана за 7 дана до 12. децембра износи 12 000 динара

ЛЕТЊИ АРАНЖМАНИ 2009.	
• ГРЧКА • ТУРСКА • БУГАРСКА • ЦРНА ГОРА	• ХРВАТСКА • ТУНИС • ЕГИПАТ • ШПАНИЈА

ГОЧ 2009.

ХОТЕЛ	ПУН ПАНСИОН
Хотел ПИРАМИДА	2.270,00
Виле ВЛАСТА и ПЛАНИНКА	2.000,00

Могућност плаћања свих аранжмана у више месечних рата преко административне забране !
Информације можете добити на телефоне пословнице: **011/244-09-08**; **2454-467**

Јавно предузеће за газдовање шумама
„Србијашуме“ Београд

Министарство животне средине
и просторног планирања

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ФОНД ЗА ЗАШТИТУ
ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Један од највећих проблема животне средине у Србији је низак ниво управљања отпадом, као последица недовољно развијене инфраструктуре, лоших навика и недовољне бриге за природу и околину и зато је Министарство животне средине и просторног планирања покренуло акцију „Очистимо Србију“, коју подржава ЈП „Србијашуме“ Београд.

Циљ акције није једнократно чишћење дивљих депонија, већ промена свести о опасности неправилног поступања са отпадом и значају здраве животне средине.

ОДЛАЖИМО СМЕЋЕ НА ЗА ТО ОДРЕЂЕНА МЕСТА!

ОДВАЈАЈМО СВЕ ШТО ЈЕ МОГУЋЕ ПОНОВО ИСКОРИСТИТИ!

ПРИДРУЖИТЕ НАМ СЕ!

У НАПАД НА ОТПАД ! - ЗДРАВЉЕ НЕМА АЛТЕРНАТИВУ!